

Hind 40 marka

ROMAN

No 5

SISU:

Oevre Richter-Frich: Kuldne kask.
R. Blaumann: Raudupi perenaine.
Selma Lagerlöf: L'Univers'i hukkumine.
Charlotte Niese: Mees, kes midagi ei tohtinud.
Mark Twain: Örn teatus.
Sima Matawulj: Pojad.
Andres Silla: Wõtke, sõbrad!
Max Pemberton: Linn mere all.

**KIRJASTUS-OSAÜHISUS "ARENNG",
TALLINN, 1924. III. AASTAKÄIK.**

Kino ja ajakiri „ROMAANI“.

Tõsiasi on, et kino oma ekraanil harilikult ära kasutab need romaanid ja kirjanduslikud meisterteosed, mis oma põnewuse ja dramaatilise arenemise tõttu erinewad teistest omasarnastest.

Kino poolt kasutatud romaanid kuuluvad ikka ja alati kõige põnewamate hulka ning nende trükkidegi arv väljamaal näitab, et neid ka raamatutena palju enam loetakse, kui ükskõik missuguseid teisi romaane.

Rohke arvu teoste hulgas, mis tänini, s. o. kaks aasta jooksul on ilmunud ajakirjas „Romaani“ on olemas terweni neli, mis on tulnud lugejatele ka Eesli kinodest:

1. **El Verdugo. (Timukas)**

Prantsuse kirjanik Honoré de Balzac. Näidati Tallinna „Kunglas“.

2. **India hauasammas.**

Saksa kirjanik Thea von Harbou. Näidati Tallinna „Kasino“.

3. **Must täht.**

Norra kirjanik Swen Elvestad. Näidati Tallinna „Kalewas“.

4. **Punasel kaldal.**

Saksa kirjanik Anny Wothe. Näidati Tallinna „Rekordis“.

Aastakäik 1922 maksab 500 marka.

— „ — 1923 — „ — 750 marka.

Tellimishinnad 1924 aasta peale on:

Aasta peale (24 nr.)	Mrk. 750.
1/2 „ „ (12 „)	„ 400.
1/4 „ „ (6 „)	„ 275.
1 kuu „ (2 „)	„ 80.
Üssik number	„ 40.

Tellida võib kas posti järelmaksuga, või raha otsekohe ette saates „ROMAANI“ talitusele, Tallinnas, Müüriwahe t. 16, uks B., (Laenu pangamajas).

ROMAAN

Nr. 5:

Ilmub kaks korda kuus.

1924

III aastakäik.

Kuldne fatt.

Norra kirjandiku Devre Richter-Frich'i romaan.

5

Hjeld tõusis üles ja wankus pikkamisi kaju-
tisse. Loetust ta wastu ei wõtnud.

Luuletaja waatas talle järele ja pööras siis
maatri poole.

„See näib mees olemat,“ ütles ta ja näitas
walgetwerd hiiglaste peale. „Soowiksin, et meil
oleks maaler kelle filmad nii näeksid, et ta maa-
liba wõiks walget keha kuustwalgustatud merel.“

„Ja mina,“ susistas maaler oma hamba-
waremete wahelt, „soowiksin, et Norras luule-
taja leiduks, kelle luulewõim niisugane oleks,
et enese sõnnikuhunnikuse mataks, sõnu otksides,
mis pisut paremini lähaks kui see slirupiwesi,
mis nüüd raamatukaupluste riulitel woolab.“

Luuletaja tahtis talle anda tublit, kohast
wastust, aga sel filmapilgul kutsus kell õhtu-
söögil. Sellepärast oli herradel rutt. Nende
ärewad meeled taltsusid, ja ilma waieluseta
pöörasid nad alla sööma.

Nad ei kuulnud kummaltkielt wabisewat häält
kommandosilla poolt.

See oli traadita telegraf, kes laulma hakkas.

23.

Unenägu ja nimi.

„Ernsti hotelli“ nurgatoas Kristiansandis
magas üks mees nii mis lahus. Nii lamas
ta nüüd juba 12 tundi ja pumpas hapnikku
surmaniwästnud kopsudesse.

Äkitselt pisteti üks pea ettemaaltikult usse
wahelt sisse, aga see pea kadus ruttu jälle, sest
mees magas ikka veel raskesti, nina ülewal.

Sõnnikupooliku jootsul tuli magawale me-
hele üks telegramm teise järele. Ja kõik olid

fiirtelegrammid. Aga meest ei juletud ekkstada.
Üks arst linnast seiskis wäljas walwel ja wan-
bus, et keegi äratada ei tohi meest, kes alles
14 tundi warem weel surmaläwel oli seisnud.

Aga kui kell üks sai ja kewadepäike pisut
ulakalt hakkas eesriietest läbi paistma, tõusis
magaja woodist ja hakkas filmi hõõruma. Ta
waatas imestades ringi, katsus oma mõtteid
koguda ja largas siis äkki woodist wälja.

Ta wankus pisut, sest kehaliikmed olid tal
tinarased ja neis tundis ta imeliku kihinat.

Ta wanus tugitoolile ja wärsti olid ta kah-
watanud näole kirjutatud kõik eilsed sündmused;
ta waatas riiete järele ringi. Aga midagi pol-
nud näha. Kõik oli ära.

Pikkamisi tõudis ta waawatud aju teadmu-
sele, et ta kaheteistkümnne tunni eest peaaegu
halasti oli laewale tõmmatud.

Arst pistis pea tuppä.

„Noh, Hjeld,“ ütles ta lõbusasti, „olete
juba ülewal? Kuidas lood on? Teil on nüüd
wist küll himu ära Stagerakis ujumisest?“

„Do, Teie olete see, Gundersen?! Aut witt-
matt koos olime, olite Teie häbas. Seisite arst-
tide jelsi tankuwoe järele arstiteaduse jelsi
ees laternaposti külles ja westsite temaga juttu.“

„Tõsi,“ naeris Kristiansandi arst. „See oli
tore pidu olnud... Aga nüüd: kuidas läst
käib? Kas ei oleks mõistlikum weel woobisse
jääda?“

„Muidugi oleks, armas ametiwend. Aga
mul ei ole tõesti aega, ütelge mulle, mis uu-
dist on maailmas?“

Teine tehitas õgu.

„Lühki kõik. Kogu maailm näib olemat pea
peale pöördub. Noh, olete wist ise sellest kuul-

nud. Aga elle tuli Pariisist telegramm, mis teatab, et börsel hirmus kahurim walitseb. „Roheline obstruktsioon on tulemas, nagu seda weel iial enne pole nähtud,“ kirjutab „Da Temps.“ Siin wõlke tänaseld telegramme aja-lehest „Cristiansjands Tidende lugeda.“

Fjeld wõttis lehe ja wastas telegrammid üle. Määratumad pankrotid, põgenewad pankadirektorid, konkurssid kaugas. Raha olla turul küllalt, wõlki. Aga krediit wankuwat igal pool, usalbus raha wastu näib olewat kõikumas, kõik elu ja liikumine nõrkemas. Tarbeainete hinnad olla hullusti kerkinud, aga inimesed olewat, nagu olesk katk nende hulka ilmunud. Nad joowat oma muresid metsikutel orgiatel, ja raha libisewat nagu hiilim tont käest kätte ning laotawat oma kühwi laiaki majadesse ja feltisfondi.

Fjeld waatas segaselt üles.

„On mulle telegramme tulnud?“ küsis ta. „Terwe kogu,“ waatas arst. „Jmelik, kui ruttu uudis laiaki laguneb. Paluu, siin nad on.“

Fjeld kahmas nad kätte.

„Te peate mulle riided muretsema,“ ütles ta. „Mehes, kes luus jalga pill ja rinnust 129 sentimeetrit pakis. Muretsege mulle kohe rätsep . . . Tänan lahtuse eest. Soen senti telegramme, kui mulle riideid muretsete.“

Arst lahkus, ja Fjeld asus oma telegrammihuniku kallale. Nad tulid Redpathilt Burnhilli ja Inglise panga uuelts presidentilt sir Arthur Thompsonilt — tänu Dline waldamise eest, korraldusele ta wäljaandmiseks — wõltus Chiffordi surmuseha kõlge suuremate auawaldustega Londoni saata — palwe wõimalikult ruttu tagasi tulla, Brooke asju korraldama. Sir Arthur Thompsoni telegrammi oli ahnus meeleheitlik karjatus.

Aga Fjeld luges nad kõik ainult pealtstaudefelt läbi. Wiimaks istus ta kawa aega, käes kiritegramm, mis Kristianiaist saadetud, aga Londonist temale järele läkitatud.

See oli järgmine :

„John Marker lahkus Kristianiaist päew pärast doktorieksamit. Glas sugulaste teadete järele pool aastat Pariisist. On praegu Norra-Prantsuse soolapuhastuse seltsi keemiline konsulent ja direktor Tofteholmenis. Ei käi kelle-gagi — läbi, arwatakse teadusele kadumaks. Kas pean jälle kirjutama? Dotan lähematd korraldust. Terwitust Kathariinalt ja Jonaset. Erko.“

Fjeld luges seda mitu korda, nagu olesk ta tahtnud iga sõna enesele pähe tuupida. Oli, nagu olesk ta midagi otstunud riidade wahelt noore õpetlase kohta, seda ta üksainus kord elus

näinud. Talle tuli äkki imeselgesti meele ise-äralik doktoridisputatsoon, kus John Marker loogika nii suuri wõitustid oli saawutanud. Talle tulid meele walgetwerd keemiku sõnad, kui nad kahelsti ülikooli pidusaalkist lahkusid . . . „Tema on ta leidnud,“ ütles ta . . . Lugupeetud õpetlasele ei olnud õigus olnud. John Marker ei pidanud mitte esimesena sihile jõudma. Üks teine pea oli leidnud, mida tema o'i aimanud. Ja nüüd istus noor õpetlane käsit ja jalust seotuna tegeliku töö külge, mis teda põrmugi ei wõinud huwitada — — kaljusaarestikul ühel saarel . . . Tofteholmenis . . . Tofteholmenis . . .

Ja Fjeld unistas edasi.

Ta mõtles päewade peale, mil ta Arktlantiaffordil pitutanud ja päikest ning merd nautinud. Milline õnnelik oli see olnud. Ta nägi Hufoddeni paradiisi ja Signaleri roheline metsiaga kaetud mäeharju oma ees. All seisis Byfaler ja Snaröden ning unistasid oma riikast taimetaskust. Ja eemal tõusis suits üles Stemmstadi korstendest nagu hallmust sammast finitaewa poole. Seal tuli nähtawale Bangaaren oma tuletorniga — ja merekittuses seisid Degerubi tuletorn ja waatas piikawalt alla purjelatele, kes ta walgete seinete all tuule ja lainetega wõitlesid . . . Jah, ja siis tuli Dröbak, rooside linn, kes alati neiuilike pilke üles saatis Raholmeni ahwardawa mehenäo poole. . . Pisut lõunapool — ja laialt ja awaralt seisid fjord su ees — oma walge, meelitawa Gulholmeni tuletorniga horisfondil. . . Nüüd wõidi lahedasti hingata lahtises wees, Doffholmenist mööda, Filtveti walge kiwirand taga . . .

Fjeld jäi äkki tarretult oma ette wahtima.

Hoopis uus mõtterida arlas temas äkki.

Nagu olesk wälk sisse löönud wanadesse mälestustesse ja need põlema pannud.

Tahtmatult waatas ta ringi, luube otsties. See o'i kadunud kõigea, mis tās peitus. Aga talle tuli meele üks kiri, üks ümbrik Norra margiga, kus weel tempel näha oli . . . T B C T! Kas ei olnud see T J L T B C T, ja kas ei olnud Tofteholmen . . .

Wististi! Ei see oli! Kas ei olnud noor doktor kõneleunud naatriumist oli abindust kulla sünteesi juure? Ja kas ei olnud floornaatriumi seefama, mis on sool? . . . Jah, mr Brooke teadks, kuhu ta sammud pidi pöödma. Ta tahtis tagasi minna kulla-allikale. Anarhistid olid ses asjas k ä e t s — hirmsaks läeks, mis kulda hunnikupaupa pildus pimedate, kobawate inimeste sekka.

Aga pe a k s oli John Marker.

24.

Tofteholmenil.

Kristianiafjordil on fewade — fewade ja päite.

Sinihallid tormimood ei weere mitte enam vastu sigimata kaljut, mil mustad lumepleksid peal. Lõunatorn ei ulata mitte enam Boläride wahel kõrgele, ja udu ei kiilu enam saarte ja fääride wahele, hulguwad auritud taga.

Ei. Nüüd tantšib maipäewade hiilgus flüsel merel ja mäeküljed säravad haljuses. Jah, isegi mäeharjad naeratawad, ja saared naerawad, kuna pritsim wesi rannakülde wahel mängib.

Efimesed nelipühipurjekad ristlewad wäljas Dröbafundist wälja oma fewadepuhtuses srawas ilus: „Purjed üles, mehed, ja kursid Jiltbetti poole!“ . . .

Ja lõik läheb torebasti. Tuul pöörab enam idapoolse, ja täitel purjedel libiseb paat tuletonnist mööda . . .

Uga mis see on . . . ?

Seal Tofteholmenis tõuseb suur puuehitus üle pöösaste nähtawale. Näib, nagu oleks omaniklud rutt taga olnud. See on kasarm, mis võimalikult lühikesel ajaga näib olewat kokku löödnud. Ei mingisugust wabrikutorstent paista saarelt; ei nähta seal sadamat ega silba. Aga all lõunatuule seisab üks suur Inglise aurik ankrus ja laadib mõterikalt sissestatud terastraatteel soola saare terawas otjas.

Muidu on Tofteholmen sama üfist kui ennem. Ei nähta kaldal ühki töölist, ei kuulda wähematti kära. Hääletult läib soolaewaaator oma teed ja lähendab oma korwid automaatlikult suurde trehtrikuulijesse awausse, mis on maja kõrgemaks tipuks. Jah, isegi töölistel Inglise auriku lael olid rahulikud ja kühwelbafid Torrevieja warandust ilma kärata, nagu see muidu ikka wiifist on. Nad ruttawad — sest see saar on, Sumala eest, rõõmutu saar!

Purjekad aga tulewad Tofteholmenile lähemale. Kuid midagi pole kuulda ega näha. Ei mingisugust lõbusat naeru imelikude laawala domete wahel, ei ainustki lippu kasetüweke wahel, ei ainust ujuwat inimestki.

Uga äkki muutuwad kiikrid elawaks.

Ülewal paljal kaljul istub üks mustas riides noor neiu ja wahib särde tuletonni poole. Suur koer, kel jaba sorakile, pikutab ta jaljade üles. Mõlemad tumedad kujud paistawad lõigatud olewat kaljust. Midagi õudset seisab nende liikumatuses, ja lõbusatel purjekatel pole vähematki soowi noorele daamile äratuslaulu laulda.

Uga paljud neist istuwad weel kaua ja mõtlewad näo peale, mida filter neile näidanud. Noor neiu mõis waewalt üle 19 aasta wana olla. Ta mustad juuksed, wahakahwatu nägu ja ümmargused lapseilmad tuletasid meele Hispaania Hidalgo-tütart, kes don Bartolomé Esteban Murillole modelliks olnud, kui ta oma madonna maalis . . .

Uga filmad — need mustpruunid, kaugelewaatawad filmad ei olnud alandlikud ega üles taewa poole pöörnud. Nad rääkisid palawa were keelt ja ilmutasid iluute punaste huulte kõrwal kirge, mis mõib loituda weripunases leegiks.

Ja kui sirawas mahagoonipaadis üks inimetundja istus, siis mõis ta oma sõpradele jutustada, et noorel daamil seal mäetipul näo peal ilme oli, mille ees teistsed ja kuningad wärtsesid, see segu julgusest ja taltsutamata fanatismist, nagu see naissoost märtritel oli, kui nõgid lõwisi lähewat, mõi nagu see Weera Saksulisti hinge täitis, kui ta, pomm käes, seisis ja suurt hirmsat filmapilku ootas. . .

Tund tunni järele istus noor neiu oma walwekohal. Purjekad kadusid Soont poole, aga tema ei liigutanud.

„Ütle mulle, „Droško,“ miis nad ei tule?“ sofstas ta enese ette.

Suur Mexiko werekoer, kel pehmed filmad ja hirmsad lõuad, tõstis filmapilguks pead ja waatas oma kääkijale otja. Etis tõusis ta, raputas oma karwaseid kõrwu ja waatas wälja merele.

Nende taga tulid kuuldawale sammud, aga ei neiu ega koer liigutanud. Keegi noormees, walge tööülikond seljas, tuli pöösastilust wälja. Wees oli habemeta, waga musta werd ja waga noor, pisut wäsinud Pariisi tüüp, keda ju seal Itaalia bulwaaril tihti nähtakse.

„Oled sina see, Jacques?“ küsis neiu Brantfufe keelt, ilma et oleks liigutanud.

„Jah, Natašha,“ wastas Jacques. „Oleme praegu wiimse laadungit alla saatnud. 3000 tonni jämedat soola. Homme algab wiimne tegu. Wiimne, Natašha. Ja siis lendame wälja maailma ning filmiseme häwituse õubust.“

„Kui see aga juba hilja ei ole!“

„Mis ja arwad?“

„Ma nagu tunnen hädaohu lähememist. Ta luurab meid. Uhu mind, Jacques, ma ei ekfi. Tunnen seda oma were rahutusest.“

„See on fewade, Natašha,“ ütles noormees, kummardas neiu kohale ja filitas õrnasti ta kätt. „Oleme liig kaua töötanud. Nüüd waja elada.“

Neiu pööras ruttu tema poole ja kahmas ta käest kinni. Ta filmis olid pijsarad.

„Kuidas ma sind armastan,“ sõistatas ta. „Aga me oleme nii kaua vihale ja kättematamiseks elanud, et armastusele enam midagi üle ei jää. Wahetewahel soowin ma, et kõigest mõistime põgeneda ja loobuda — pahadest mälestustest, pahadest inimestest, kurjast seltskonnast ja — ainult enesetele elada.“

„Selle peale olen minagi tihti mõtelnud,“ ütles Jacques. „See peitub küll wiski armastuse loomus, et ta meile tahetele ja sihtidele vastu töötab. Aga ometi . . .“

Ta peatas. Üks mees seisis nende taga ja naeris.

See oli John Marker, kelle kullinägu oli krimpisü kiskunud.

„Turtelnud,“ pomises ta pilkawalt ja waatas nendest mööda. „Jacques Delma, suur tiiger ja inimestesõbrja puuris!“

Delma tõusis ja kehitas õlgu.

„Minult ühtki on juur,“ ütles ta tõsiselt. „Sina oled ühtki sündinud, sellepärast oled sa meist suurim. Aga ka armastus on maailma seadus.“

Marker silmitses sõbra ülevalt alla.

„Tahke on maailma printsiip. Ta elab loomas. Kaswab taimega. Põõrab magneetnõela põhja poole . . . Armastus aga . . .! Ta on orjapakk inimese jalus, mis laiskuse ja raskuse seaduse järele waba, rippumatu waimu alla nõrkusesse ja argusesse lijub.“

Natasha oli üles tõusnud. Ahwardaw jäde oli ta filmi tulnud. Koer seisis ta kõrwal ja sügawas ta kõrvis kurjuse kummaliselt pilksuw hääl.

„Arme nii palju targutame,“ ütles ta, „nüüd, mil meid hädaoht ümbritseb. Ruhu jääb Croft. . .? „Dina“ peaks ka juba ammu siin olema. Rahtlemata on temale midagi juhtunud.“

„Mitkua, kui „Droško“ midagi ei märka, pole mingisugust hädaoht tulemas,“ ütles Delma ja patutas koera. „Tema on meie prohwet. . . Dunnen „Känguruhd.“ Tema ei lasse ennast elusalt finni mõtta. Ka Brooke ei tee nalja. Kõige pahemal puhul lamab „Dina“ merepõhjas. Ja põhjameri ei anna oma saladust nii kergesti välja. Wõid rahulik olla, Natasha. Meie ülesanne on täidetud. Maailm on hukaminekuks küps. Ta on segadusi ääreni täis. Nüüd tuleb meie aeg.“

Delma ei rääkinud edasi.

Ta filmad peataksid edeli pool wäiksel kuulasel täpil, mis hullu kiirusega läheneb. See oli hiiglalind suurte tiibadega.

Anarhist kahwatas, ja ta käed läksid rufikaske. „Miks see on?“ küsis Natasha.

„See on mälestus minu suurimast laotamisest,“ wastas Delma tuhaselt. „See on lind lennaja, kes mustad raijafullid häwitab. Ja seal ülewal istub mees, kes Jofias Saimleri tappis.“

John Marker jäi liikumata seisma.

Tema ei näinud midagi. Ei kuulnud midagi. Kufklaste seatud peaga seisis ta, wahtis üles ja sirutas oma pikad käed õnnistades üle ettefujutatud rahwahulga.

Nüüd kõstis werekoer pea üles, ja lühike, hulguw haugatus tuli ta suust.

25.

Laawatogude wahel.

Sügawale kofkusulanud laawatogude fiske oli Tofteholmeni faarel purustatud keller. Soolakaewanduse wahetestest töölistest ei teadnud sellest keegi midagi. Minult waike leerd-trepp wiis salajase ukse kaudu John Markeri laboratooriumist alla maaalusesse keldrisse.

See polnud mingisuguse lutsusega ehitud. Kaljuseinad wahtisid igalt poolt oma sfokolaa-bipruuni wärwiga vastu ja wäikesed ojad nirk-sesid neid mööda alla.

Aga keset põrandat seisis hiiglasuur klaaskuul peente, iga ilmakaare poole wahtiwate torudega. Kuul seisis kahel raudpalgil, mis ruumist üle ulatasid ja mille otsad seintesse olid müüritud. Waike dūnamomasiin hoidis kuuli pilkamisi roteerimas liikumises. Minus elektrilamp walgustas lagebat ruumi.

Ja ometi seisis kummaline wõluwus selles imelikus wõlwaluses. See tuli klaaskuulist. Kummaline, kahwatu walguw moolas sealt tuhnil, opaalmärkisel hiiglusel. Ühest külgepanud klaastorsti tilkus till tilga järele maha peenesse walgesse tõlmuga punast webelikku.

Neil weripunastel tilladel näis olewat maagilist jõud. Kihisedes ja wahutades kufkusid nad tolmukse, jõid seal endid edasi nagu elawad organismid, muutusid peenteks, kollakas-walgeteks spirillideks, mis tolmuga wõitlefid ja jeda häwita'id.

Aga kahwatu hiiglus, mis wõitlewast mas-sist läbi murdus, näis puna'e tinnuurt häwitustööd pehmenawat. Siikumine massis muustis aeglasemaks ja aeglasemaks — ja ühtla kahanes ta suurus. Pikkamisi muutus kõ-pruunimärklikeks fluostiseeriwaks hiiglawat-taignaks, mida raskesti siia ja sinna paisati mis lõpuks pehmeteks, mustkollakeks tüükis loon-dus, mis palju kuult seinu ahwardas purus-tada . . .

Wäiksel kõrgustikul klaaskuul ees istus John Marker, käsi lõua all. Ta ei liikutanud.

Minult ta filmad elasti. Ja filmitsefid kõige põnewama tähelepanuga arenemist klaaskuulis.

Tema jalgade ees jalgpingil istus üks wana-mehe pika habemega ja pikkade juustega. Tal oli tugem, ilus pea, aga ta filmad ja nina tunnistafid alkohoolikeri. Ja pomisew suu jutustas häwitatud organismist.

Uga Jean Fabre tundis enda sellegipärast olewat terwe. Etin lamas ta walitseja jalgade ees nagu wana kohanarr ja elas õnnelikult tarkusest ja wiinast. Jah, sin istus ta oma mugawatel tundidel ja toitis oma nälsa-seid filmi kollase metalliga, mis pehmelt ja paendumalt tuli inimese ajust — nagu Minerwa Jupiterti otfaesifelt.

Ja ta unistas oma noorest east ja mõitubest all Bonaparte tänawal — tooford, kui ta käte wahel üks tore kuju teise järele tekkis. Need olid ta lapsed, kōid need kulpsed asjad, mis sealt nurgast wana pressist alt tulid. Nad olid metsikud lapsed, need sõrawad rahad, mis tuhandate kaupja wälja meeresid maailma igasse nurka. Need olid frangid, margad, naelad. . . ja keegi ei osanud neid teistest lahutada, teistest, kes ilmatontserdil koos laulsid.

Jean Fabre, kuulus kujur ja joobit gra-wōōr, sirutas kae wälja. See lahmas kiini paksust, kõhufast pudelist. Tõstis üles, jōi õnnelikult ja kuktus siis Markeri jalgade ette kokku nagu otasfiga.

Seal tajas nende kohal äkki nõrk kōra.

Üks kistil lahiti.

Sisse tormasid Jacques Delma ja Natafha.

"Inimesed on saarel," kirjendas Delma kirjisedes. "Wäljas seisab torpeedopaat ja suur-tükiosfad on pōōrdud wabriku poole. Me peame pōgenema. Wrel on aega. Mootorpaat seisab saare lādnekalbal koopas. Sinna pääseme tunneli kaudu. Siis laseme kōid õhku. Ja ma tahaksin naha torpeedopaati, kes meie hüdroplani wastu jõuaks, mil 200 hobuse jõudu on".

"Mina ei pōgene," ütles Marker rahulikult. "Mina olen siin walitseja. Keegi ei tohi minult mu kuningriiki rōōwida!"

"Teie olete hull!" hüüdis anarhist ja "qh-mas ta kōstwarrest kiini. "Tulge, enne kui see hilja on!"

"On juba hilja," ütles üks hääl tema taga, ja läwale ilmus Jonas Fjeld tõstetud rewolwritega. "Sitt ei pääse keegi. Kōed pūsti! Tõsin häid Norra merewāesōdurid on mul selja taga."

Jacques Delma wiimitas.

Weri tungis talle filma ja ta kōed wārisefid.

"Kes Te olete," küsis prantslane, "et julgete wōōra mehe omandusesse tungida?"

"Kas Te mind ära ei tunne, Jacques Delma?" wastas Fjeld. "Pange rewolwer kōest, siis wōime rahulikult wanaft ajast rāatida."

Delma filmistes suurt, laia otfaesifega meest, kel rahulikud filmad olid, terawasti.

"We II," ütles ta tufafelt ja wiskas rewolwrit maha. "Kui ei ole Teil ruttu, siis ei olejeda ka minul. . . "Noh, mis Te tahate?"

"Armas preili," ütles Fjeld, kiiresti Natafha poole pilgu heites, nāhes tema kōes äktselt finiit metalli wālkumat.

Kuid juba samal pilgul kōmatafid ruttu üksteise järele tats pauku.

Natafha oli lastnud, aga Fjeldi kindel kuul oli tal sõjariksta kōest lõõnud, weel enne kui ta sihtida sai. Neiu kuul lāts lakke.

"Palun wabandust," ütles Fjeld. "Aga ma oskan juhulikult isegi siin poolpimedas Smith ja Wessoni rewolwrit tarwitada."

Neiu ringutas wihas ja meeleheitel kōest.

"Jacques, Jacques," hüüdis ta, "mis peame tēgema?"

"Rahu, sõbrad, rahu," kōlas nende taga Markeri hääl ebaharilikku jõuga. "Suurele selgusele wiib ainult üks tee. See on surm. See on elu punane tinktuur, mis wiletsa metalli, mida oma kehaks kutsume, igawilku kullaks muudab. . . Tombame eesriite kōmale ja waatame Nirwana kuldwõogudesse. . . Mis ütled sina, Jean Fabre, selle kōhta, et oma nooruse, omad lootused, omad unistused ja oma looja-jõu tagast saad?"

Ta sirutas oma kumetanud kōed wälja ja wōttis oma selja tagant pudeli.

Natafha jooksis ta juure.

Tuli lähite waheateg.

Neiu kiskus tal pudelit kōest, wiskas selle kwiipōrandale, kus see purunes. Ja punane wedelik nirišes piklamiš lābi tolmu ja prūgi.

"Keegi ei tee sulle midagi paha, John Marker," ütles Fjeld waljusti. "Sinu kōte küljes pole werd. Wabalt wōid ja siit lahkuda. Uga miljonite needmine saadab sind!"

Marker ei wāstunud.

Ta surus hambad kokku ja wāhtis oma ette.

Jean Fabre aga norstas ta jalgade ees, jalad kōwerasse tōmmatud, nagu õnnelik laps, kes tulewa päewa rōōmudele wāstu naeratab.

26.

Wiimne alkimiist.

Tekkis waitus.

Kōikide filmad nāisid nagu wōlutult rippu-wat punasel tinktuuril, mis kōikisest pudelist wälja wingerdas. See tuletas meele paksu punast ušfi, mis maapõues peidu urgast otšis.

Ja äkki näis, nagu oleks ta oma pea kõwasse kiwipõrandusse pistnud ja enda sinna nõrgalt kõwerdades kätte puurinud. Punane maas kibises alla laawasse, jät wähemaks ja wähemaks, wiimaks sarnanes ta ainult veel punasele sabaotsale, mis wiimase waewaga kõwerdub. Siis kadus seegi.

John Marter sirutas kae tahtmatult wälja.

"Materia prima," sofstas ta. "See on minu hing, mis tolmü põgeneb, kust ta tulnud. See on elu ja surma esfents, mis tagasi rändab looduse löökotta — elementide surew ilmatahe."

Pikkamisi wäjus ta toolile. Ta filmad muutusid tarretuks ja klaasisteks, ta lõug wäjus alla.

Natasha peitis näo kättesse.

"Ta sureb," sofstas ta.

"Ei," ütles Fjeld ärdalt, "aga üks tugewamatest ja targematest peadest, kes iial elanud, on lõhkenud. John Marter on maailmasti lahkunud, kus mõie jumal on. Aga see suur, mis ta mõelnud, jääb igawesti elama."

"See sureb temaga," ütles Delma libedasti. "Punane tinktuur o'i ta hing. See põgenes ühes temaga. Wiimne suur alkimiist läks tagasi kaosesse."

Fjeld filmitses teda.

"Meil on arme õendada, Jacques Delma!"

"Kes Te olete?" küsis anarhist ahwardades.

"Olen Teie filmi kord juba näinud."

"Õst. See oli ühel pimedal õhtul Hamburis ühe willa afna ees. Teie revolwrikuul jooksis minu peast ainult paari tolli wõrra mööda."

Delma wahtis talle tarretult otsa.

"Wõt see olete Teie," ütles ta kähisehes.

"Teie olete see punase habemega mees onu Peteri keldrist. Teie olete mustade raiakulide mõrjuslas ja olete meid surma ajanud Dorra mägestikus. Natasha, filmist seal teda terawasit, sina, Jostias Salmieri tütar...!"

Moore neuu keha tulsatas, nagu oleks elektriwool ta kehaliikmeid kõwerdanud. Ta filmaterad suurenesid ja rohelas läige ilmus süsimustadesse filmadesse.

Aga see kestis ainult filmapilgu.

Nuuksubes ja kõigest kehast wabisedes langes ta Delma kätte wahel.

Noor prantslane oli nagu ümber muudetud. Pikkaw wästinud ilme ta näol oli aset annud nimetumale õrnusele. Ta silitas armuõndfalt neuu süsimuste juukseid.

"Wälle Natasha, wälle Natasha," sofstas ta.

"Ah, Jacques," sofstas neuu, "Mis peame tegema? Mad et toht sind kinni wõtta. Muu

peale ma enam ei mõtlegi. Ra lättemaksu peale mitte. Minu südames ei ole wiha jaoks enam ruumi."

Kkki kiskus ta enda Delma kätte wahelt lahti. Ja weel enne kui Fjeld teda sai takistada, langes ta tema jalgade ette põlwili.

"Päästke ta," kisendas ta, "andke talle wahadus, ja me tahame Teid eluaeg õnnistada. Ma tõotan ja wannun Teile, et ära reistme, kaugele, kaugele; me tahame elada ainult enesetele ja ei taha iial enam inimeste teele ilmuda. Mõtelge nende peale, keda Te ise armastate. Mõtelge selle peale, et me noored oleme. Meid on kaswamatud wihas ja põlgatuses kõige wastu. Ja nüüd on armastus koputanud meie wärawale. Ah, andke meile maailma kõige pimedam nurgake afupaigaks, ja me tahame Teid loogu eluaeg tänada. Ma ei ole õppinud weel iial palwetama, aga ma õpin seda. Ja ma tahan palwetada iga päew Teie eest ja nende eest, keda Teie armastate. Mõtelge selle peale, et Teie minu isa elu mõtsite. Andke mulle tema ajemele Jacques Delma elu."

"Ta ei tea, mis ta räägib," pomises anarhist warisewal häälel.

"Tõuske üles, preili," ütles Fjeld liigutult. "Mina ei ole mees, kel õigus on kedagi hukka mõista. Oli kord aeg, mil minagi olu maas ja uppumas. Ja kas teate, kes mulle kõige suuremas häbas kae andis? . . . Noh, see oli üks naine, keda ma armastasin. Tema kandis mu üle wihas ja põlgusest seltskonna wastu. Wiis mu julgesse sadamasse. Sihutas kuritegelise suurusehulluse mu hingest wälja . . . Ka mind aeti taga. Ja kas teate, preili, kes seda tegi? . . . Francois Delma oli ta nimi."

Anarhist kiskus.

"Teie tapsite ka tema?"

"Ei . . . Tema sai surma ühe teise kae läbi. . . Aga ta ajas minu kodumaalt põgenema ja. . ."

Fjeld peatas äkki.

Nende pea kohalt kajas kaks tugewat lööki. (Järgneb).

Järgmises numbris hakkab ilmuma uus põnew romaan Saksa kirjanik (Hedwig Courths-Mahleri sülest:)

"Sinust küll ei lahku ma!"

Raudupi perenaine.

Läti kirjanik R. Blaumann'i jutustus.

2

Wäike Matths nutab ja hüüab ema.

„Mis on?“ hüüab ema wihaselt. Nüüd ta-
kistab laps teda Rahrliiga isegi loktu saamast.

„Mis sa tahad?“

„Jumal!“ palub laps kuiva suuga.

„Wõib hommegi juua,“ lausub ema, „maga
edasi ja ära wiagu enam!“

Wäike Matths jääb wait.

Ainult hiljem nuuskotab ta wahetewahel
unes walusasti. Aga ema ei kuule seda, tema
uniatab edasi.

Rahsaja näitab talle meelitawaid tulewikupilte.

* * *

On möödunud neli nädalat.

Raudupi talus pole selle aja sees midagi
tähtsat sündinud, ainult perenaise ja wäike
Matthse wahetord on filmapaiwalt muutunud.

Ema on oma lapse wastu sõbralikumaks
saanud.

Enne juhtus, et ta last wahetewahel tublisti
kirus wõi tolle paha sõna ütles, nüüd ei kuule
wäike Matths perenaise suust enam midagi nit-
sugust; enne juhtus, et ta lapsele seda ja teist
teelas, nüüd wõib poiss teha, mis tahab. Ta
wõib tulega mängida nagu lillega; ta wõib
tundide kaua istuda kaewu juures ja sinna sisse
pilduda puitkülesti wõi ennast ka mõnel teisel
wiisil wee ääres lõbustada; ta wõib oma nõr-
kade jalgadega ronida igal rabelil; wõib maja
taga liwa-augus, mis kord ja osalt sisse kukkus,
roomata ja seal oma nukule koopaid teha —
Raudupi perenaine lasseb seda kõik rahulikult
sündida.

„Ah, mis niisugusele lapsele palju teelda,“
armastab ta ütelda, kui pere talle ette heidab,
et ta lapsele litg suure woli annab. „Rahju
on ju waesele haigele lapsele midagi teelda, mis
talle elus weel pisut rõõmu teeb. Juba küllalt
kaua olin tema wastu litg walt, elagu ta nüüd
ka oma tahtmist mööda. Mina tema pärast ei
karda, niisugused wigased on ju Jumala iseära-
lise hoia all . . .“

Ja tõesti näib nii, nagu oleks Jumal tõesti
wõinud wäike Matths oma iseäralise hoia alla.
Ta teeb peaaegu kõik, mis ta lapselit möte
talle pähe töö, ja omelt ei taha teda vähemgi
õnnetus. Jah, i äib koguni, et pihramata waba-
dus, milles laps elab, ta terwiselt tõstaks. Ta
palgedest kaob haiglit kahwatus, mõnikord näh-
talje seal isegi nõrka puna.

Kui perenaine näeb, et laps ei jõud kosumas
on, ostab ta temale ühel päewal juudi käest noa.

„Kord peab poisile omelt nuga kätte andma,
muudu jääb ta päris rätsepaks . . . suur on
ta selleks juba küllalt.“

Ja kui poiss nõuab, et nuga ka terawaks
tehtaks, lasseb perenaine selle terawaks ihuda . . .

Nii siis on poisil nüüd üks mänguasi jälle
enam. Ei wõi salata, Raudupi perenaine on
hea ema. Ja omelt kallib poiss teda päew-
päewalt vähem. Ta kardab ema. Wahest sel-
lepärast, et ta nägi kurja pilku, millega ema teda
jalamahti filmitses, wahest ka mitte. Wõib olla,
et ta ainult tunneb, mis sugust hirmsat tegu ta
handub ja millised wäärloomulikud mõtted ta
peas keerlewad — mõtted, nii mustad, nagu
oleksid nad sündinud pörgus.

. . . „Kas pean selle wigase lapse pärast
kaotama oma eluõnne?“ räägib Raudupi pere-
naine endaanisi. „Kas ei ole ma küllalt kaua
kannatanud oma mehe haigewoodi ees ja teda
rawitsenud, kas pean nüüd kogu oma eluaja
haige rawitseja olema? Ei, seda ma ei taha.
Mis pärast peaksin seda tegema? Olen ma pa-
hem kui teised naised? Teised elawad wahetu-
mas õnnes ja rõõmus, ja mina ei tohiks isegi
wastu wanapõlwe õnne ja rõõmu maista ja
armastada. Oma esimest meest ei wõinud ma
armastada, Rahrliit ma armastaksin! . . . Ah,
ma armastan teda lõpmata! Kui ilus ta on!
Kui suur, tugew ja terwe! Kui punased on ta
huuled, ja need huuled suudlekki mind, kui mul
ei oleks last . . . Ah, milline õnnetus! Miks
see laps ei sure! Ta on ju mulle ja ka iseenda-
dale ainult koormaks ja riskiks! Miks ei wa-
basta surm mind sellest riskist! . . . Küll ma
ta weel kaelast raputan. Ma ei wõi ilma Rahrliita
elada . . . Kui laps ja warsti ei sure, wõib
weel õnnetus sündida . . . Muibugi, kas wõib
see patt olla? Ükski wigane ei peaks maailmas
elama. Kel on neist kasu? Kel on sellest kasu,
et wäike Matths elab? Ei kellegil, ei kellegil. . .
Aga kui ta sureb, siis teeb ta minu õnnelikuks.
ja sellepärast peaks ta surema. Mina sureksin
ka heameelega tema eest, kui ta sellelabi wõitks
õnnelikuks teha, aga seda ma ei wõi. Tema
surmast on mulle kasu, minu surm ei too te-
male kasu . . .“

Niisugused mõtted on Raudupi perenaise
pea segaseks teinud ja nad muutuwad ilka ah-
wardawamaks ja tungiwamaks. Päew otsa sei-

fab meeles ainult Rahrl ja hõsel näeb ta ainult temast und. Vähe ta kritise, siis ei kuule ta jultust ega palu Jumalat, vaid wahib ainult Rahrlit. Taitjutamata armutadepus asub talle südamesse, kui ta teda juttu näeb westroat mõne noore neuga, ja ta ei tea, mis teha wõi ütelda, kui Rahrl teda teretab wõi temaga rääkima hakkab.

Küll hoiatab teda südametunnistus:

"Sa ligined kuristikule, mis su ära neelab, kui sa neid kurje mõtteid enesest eemalt ei tõrju! Sinu laps on laht, seda enam on sinu kohus teda armastada! Wiga, mis tal on, katsu temale vähem tuntawats teha oma emaliku armastuse läbi... Sa kust ja seda tead, et Rahrliga õnnelikuks saad! Kas ei kuisu turitegu, mida ka watsed, sinu peale Jumala wiha? Kas ei ristu see sinu südant eluaeg hüglaraskusega? Wiska ta maha, wiska maha, see hirmus koorem, need hirmsad mõtted, mis sinu hufia wiitwad!"

Uga Raudupi perenaine ei kuule, mis ta hea waim talle kõrwu sõistab; itka kindlamaks saab ta otsus, wihatus lapsest lahti saada. Ja nii läheneb õnnetus itka enam ja enam.

* *

Palaw päew augustikuul.

Raudupi talu rahwas niidab laugel põllul otra, perenaine on üksi kodus. Ta on wõid teinud ja peseb lõõgi ees viimandusid. Perenaise nägu punetab; aegajalt peatab ta lõõs, pühit higt ja wahib õhusse.

Kui wainne kõi ta sumbrus on, kui ta ei tööta. Slegt pääsib näkije läinud olewat rahwa seltsis põllule, sest ainult harwa on nende strtumist kuulda wõi lendab neist mõni kirel lennui perenaisest möõda. Ka wällest Matihst pole näha ega kuulda. Perenaine töötab edasi. Kui niitjad last kaasa ei wõtnud, siis mängib ta kusagil ligibal . . .

Perenaine wõtab koogud, et kaewust nõude loptamiskes wett tuua. Kaew ei ole majast wäga kaugel; ta on sauna ligibal.

Boole tee peal, lauda juures, kuhu kaew juba filma paistab, näeb perenaine, et wäite Matihst kaewu juures talitab. Ta põlwitab kaewurakkel, mille äär üle wälja ulatab, ja katus kaewust rehaga midagi wälja tõmmata. See on nähtawasti midagi rasket, sest pois näeb palju waewa! Nüüd on ta õnnelikult wälja tõmmanud, see on wäite kiwist juurtükikul, mis Rahrl kord kändes leidnud ja millega laps heameelega mängib. Ta wõtab kiwi ja tahab seda kaewulauale asetada, aga kuul weereb jälle käest, pois tahwab selle järele — kaewu wesi pritsib üles ja nõrk appihüüe kajab ning kostab.

Tarretult jääb perenaine filmapilguks seisma.

Wäite Matihst on kaewurakkest kadunud. Ta on kaewu kurtunud.

"Ruttia, oh ruttia, ema, päästa oma laps!" hüüab perenaisele ta hea waim.

Ja ta jookseb — jookseb, nii et pangid koogu otsast maha kukuvad, jõuab kaewu juure ja näeb, et pois pea jälle üles tertsib ja ta känd jurmahirmus ühest ujuwast lauast kinni tahmatwad.

"Ema!" juudab laps waewalt arusaadawalt hüüka, sest wesi tungib talle suhu ja ritsub ta wee alla. Ta hotab lauast kinni, ta nõrgad jalad rabelemad ja katuswad lauda rakete ääre lükata.

Ja uuesti kajawad arusaamatud, korisewad hääled.

Nüüd lasseb Raudupi perenaine ruttu pilgud ringi läta. Kas ei tule keegi parajasit orust üles? Wõi meija äärest? Ei, ei keegi . . .

Hirmus tuli walgatab perenaise filmis põlema. Ta katus koogud õlgadelt ja tõstab nad kõrgele — ei, lasseb nad jälle langeb — lastu Jumal sündida, mis ta tahab.

Raudupi perenaine mõtleb Jumala peale, ja sel filmapilgul wajub wäite Matihst kaewus wee alla. Üks pääsuke ilmub kaewast, lõõb kiltwad perenaise pea ligibal kofku, siristab midagi ja kaob.

. . . Seal puhkab wäite Matihst nüüd kaewu sügawuses ja ei hinga enam. Seal puhkab ta nüüd nii, kuidas ta seda juba ammu on soomtnud — külm ja wainne. Mits ja selle üle et rõõmusta, perenaine, miks ja ei naera ega hõiska — miks ja nii lahmatad? Sa wärksed; tugew naine, kas tuleb sulle juba magus wärin, ei luss Rahrl nüüd wiimaks omelt sinu omaks saab? Ara mõtle nüüd Rahrlit peale, mõle selle peale, kuidas ja oma lapse surma maailmale teada annad. Jookse põllule, tee juukseid lahti, et su pere neid ju eemalt näeb lehwimat ja ennast põrutawa teate wastu walmistab; jutusta, et wäite Matihst kaewu kuttus ja ära uppus, kuna fina majas talitastid; ringuta käst, ahasta ja nuia, kui seda suudab . . . Uga ruttu, ruttu, õnnetu ema, kui sa ei taha, et mõni teine sinust ette jõuab ja teate enne laiali laotab ja nimelt nii, kuidas fina seda et soowi. Kas ja siis ei näe, et seal sauna nurga juures pajupõõsas midagi kigub? . . . Ha — nüüd näeb sa teda; ära ehmata, see ei ole keegi muu kui Fankel Goldbaum, kes sealt mõne konbi üles wõtnud, pime ja tumm juut, kui suu kuldwõtmega luttu pannakse ja filmad hõbedat täis walatakse . . . Ta läheneb sulle pikkamööda, näitab sulle oma kollasest hambast ja küsib, miks ja lapsest lastsid ära uppuda? . . . Raudupi perenaine, Raudupi perenaine, kas sul kulda ja hõbedat käepä-

raft ei ole? Ei, ainult koogud on sul käes. Kas teed juudi nende abil pimedaks ja tummaks, wõib olla kurdikski. Nii on õige, tugew naine, fina ostad ju kohtubega ümber käia, kuld ja hõbe jääwad sulle ja Kahrille . . . Mis, kas see wanamees sellega ei lepi? . . . Ta põgeneb — haklab ksendama? . . . Kas ksendab, perenaine, tark naine, wii ta tuppja ja awa oma kapp . . . Niipalju? . . . Niipalju peab sa oma õndsja mehe rahatotist wõtma. Ara kisu oma nägu wiltu, mida enam sa annad, seda pimedamaks ja tummamaks ta jääb, ja sinu jaoks ei saa ta ita! Kõllalt pime ja tumat olla . . . Nii — nüüd lähed ta jälle kaugele, lähed kui sinu sõber ja sa wõid kergemini hingata; sinu süda ja rahakott on tublisti kergemaks jäänud! . . . Ja nüüd jookse põllule, tee juuksed lahti, et pere neid ju eemalt näeb lehwitaw ja ennast põrutawa teate wastu waluristab; jutusta, et wäike Matihš kaemu kullus ja ära uppus, kuna fina majas talitastid; ringuta käsi, ahasta ja nuta — kui seda jafjad . . .

* * *

Kandupi perenaise toa põrandale on hakitud kuupeokjad puistatud ja toasetuad on kuupeokstega ehitud; seal tuba seisab üks wäike walge puusärk, ja puusärgis puhkab üks laps, kel kitsas kahwatu nägu. Perenaise unenägu on nii kaugekelt täide läinud.

Uga atna juures ei istu Kahril ega näita kääga — Kahril on oma peremehe sellis is linna sojtnud ja ostab sealte oma pailapfele, kellele toobus surmalanle lauldakse, papist hobuse. Alles koduteel kuulab ta õnnetuselt. Ta tahab wae walt uskuda ja ruttab Kandupile, et lapse ema suust kurwa teate kinnitust kuulda. Ja kui ta toib kuulnud, et suuda tugew poisš pišaraid tagasi hoida.

Ka Kandupi perenaine nutab. Selle juures näeb ta nii õnnetu wälja, et Kahril ta kääst kinni kahwab ja talle mõne troostisõna ütleb . . .

Sis mööduw kaks kuu, mil nad ütsteist ei näe, kaks kuu, mis Kandupi perenaine wäikele Matihšle leinab on pühendamud. Selle aja jooksul on troostita emast ajajooksul saanud elurõõmus leff, kelle näost keegi ei näe, misjugu se raske laotuse osaltseks ta alles hiljuti on saanud. Minult kui ta ühel päewal jälle peegli ees seistab ja halli, punaste lilledega siidirostiku enesele pähe seob, märkab ta, et ta oisaeisesele kaks uut kortsu on tellinud. Ta tõmbab rätiku sügawamale-näo peale, paneb enda riidesse ja sojtab Gailitile.

Kuid seekord ei leia ta Kahrilit katuseharjalt, ja kui Kandupi perenaine tahab tuppja astuda, tuleb talle üks küttrakas eit wastu.

„Olekid wõinud oma tulekuga küll pisut oodata,“ mõtleb perenaine, sest talle tuleb meele, et soit ju toib luhta lähed, kui esimeseks wastutustijaks naine on.

Si tema soit on täiesti asjatu. Kahrilit pole kodus.

Küstides, kus ta wiibib, wastab Gailiti perenaine:

„Ta läks täna hommikul kohtumaja juure. Kirjutaja kaew on siise kullunud ja nõuab puhas tamist.“

„Nii,“ ütleb Kandupi perenaine, pured ham bad kofku ja ei räägi enam Kahrilit. Matuse aja pärast sojtab ta minema.

Mõni päew hiljem pectakse ligdal igaaastast loata. Kandupi perenaine loobab Kahrilit laadal kohata ja juttu ajada saawat.

Soat on wäga juur ja Kandupi perenaine oisib Kahrilit kama aega asjatult. Wiimaks fil mab ta teda.

Kahril seisab teisel pool maanteed, laadaplatst ääres, wäike männiku werces, ja räägib ühe teise poistga. Kui perenaine nende juure astub, lahtub wõõras poisš ja Kandupi perenaine on, nagu ta seda soowinud, Kahriliga nelja filma all.

„Sain sind aga oisida,“ ütleb ta ja annab Kahrille kätt. „Näib, nagu oleksid praegutunud?“

„Oh,“ wastab Kahril, „seda mitte. Kuidas wõiksin siis täis olla, kui oleksin alles praegu tulnud.“

Ta naerab waljusti, sest tal on tõesti juba wäike küll peas. Ta punased paleid lõkendawad enam kui muidu, ta rõõmsad filmad walguwad, ta liigutused on nii wabad, nii kindlad, nii paenduwad, et Kandupi perenaine enam filmi ei saa ta pealt kõrwale pöördä, sest tema arust ei ole Kahril weel ita! nii ilus ja ihalduswääri line olnud kui praegu.

„Täis?“ ütleb ta ja lööb Kahrilile kergesti kääle. „Waata mul waletajat!“

„Muidugi. Olen juba wara hommikust saadik siin; tõin lehma laadale, müüsin ta ära, soin margittsi . . . Räägin sind selle aja sees küll wähemalt kuumte forda.“

„Ja ei tulnud minu juure?“

„Kust pidin ma teadma, et sa minuga tahad kofku saada?“

„Sa ei teadnud seda? Kas sulle perenaine siis ei ütelnud, et ma tell kätšin?“

„Üles, aga mina arwasin . . .“

Kahril ei ütles, mis ta on arwanud, waid nopib mõne heinäforre oma warrukast.

„Mis ja arwasid?“

„Noh, et ast sellega on lõpnu.“

„Lõpnu? . . . Kahril, ära räägi nii!“ hüüab Kandupi perenaine, kes oma kirge enam

et jassa taltsutada. „Kui sa teaksid, kuidas ma sind armastan! Et osta sulle seda üteldagil... Armastab Kahl, tule ometi Raudupile, saa Raudupi peremeheks! Ütle, mis sul püudub, kui sa juba Raudupi peremees oled? Saad rikkaks ja lugupeetuks, elad kui herra! Jumala eest, ma hoian sind ja teenid sind kui herrat ja mitte oma meest; ma hoian sind kui — ei tea ütelda: kuidas — hoian —“

Perenaine jääb wait, tal ei ole enam sõnu. Ta rind woogab sumres ärenuses; tal oleks sel filmapilgul kerge olnud Kahlile eest surra...

„Ära nüüd enam wassin punni,“ jalkab ta natuke aja pärast meelitades. „Nüüd ei wõi sa enam mingisugust taktistust ütelda, mis meil abteluastumise ees seisaks, jah, nüüd pead sa Raudupi peremeheks saama.“

„Tõesti?“ küsib Kahl naljataval-pilkawal toonil ja wahib üksilmil maantele, kas wahest teegi ei tule ja nende juttu ei kuule. „Kes teab, wahest wõin sulle ometi veel mõne põhjuse nimetada.“

„Mine'nd mine, mis sa nii kaua punnid... Tooford, kui sinu juures käisin, nimetasid mulle ainu taktistuse, ja seda taktistust — nüüd enam ei ole.“

„Et ole? Mis sugusest taktistusest sa räägid?“ küsib Kahl, kes juba on unustanud, millega ta oma tõrkumist tooford põhjendab.

„Noh, ma räägin wäikesest Matih'sest — tema oli sulle ju taktistuseks...“

„Wäike Matih's? Ah, Raudupi perenaine, ära's nüüd arwa, et mina selle wäike lapse pärast tõrkusin Raudupi peremeheks saamast.“

„Aga seda ja ju ütlesid!“ hüüab Raudupi perenaine ja lahwatada.

„Jah, mäletan nüüd, et ütlesin küll. Aga ma ütlesin seda sellepärast, et mulle kangesti peale käisid, et mõnda põhjust nimetaksin. Oiget põhjust ei wõinud ega tahtnud ma sulle ütelda, aga wäike Matih's ei olnud see taktistus tõesti mitte, wäike Matih's, kes mulle nii armas oli kui wend.“

„Poisi hää! wah-seh weidi, ta wakkis.“

„Wäike Matih's see siis ei olnud,“ kordab Raudupi perenaine hääletult. „See ta ei olnud, aga mis, mis oli siis ju tõrkumise õige põhjus?“

„Jah, nüüd wõin sulle seda küll ütelda,“ ütleb Kahl. „Mina ei wõi sind sellepärast wõtta, et mul juba pruut on: Marie Kahrilen wõtab mu oma talle peremeheks. Oleme juba mullu juurest saadid kihlatud. Aga seni pidime waitima, sest et tema isa mind ei tahtnud, aga kui ma nüüd ristiisalt 100 rubla pärisin, leppis ta järele ja ütles möödnud pühapäewal jah. Ja sellepärast wõin oma õnnest awalikult

rääkida. Mardipäewaks muretse mulle need jada rubla, siis on mete pulmad.“

Kahl tahab lahtuda.

„Jää siia, ära mine!“ hüüab perenaine lämbunud häälega, tahmas Kahrili käest tõwasti kinni ja ei lasje seda lahti... „Kahl, on see tõesti tõsi; sa ei wõta mind, wõtab teise... Maria Kahrileni... Kahl, siis pean ma surema.“

„Ära ole jöle, Raudupi perenaine! Lase mu lahti,“ ütleb üks pois pahaselt ja katsub oma kätt lahti kistuda. „Waata, inimesed hallawad meid juba waitima!“

„Wah'tigu, kui tahawad! Mis on mul sellega asja,“ pahwatab Raudupi perenaine, ennast mitte enam wallates. „Wah'tigu nad — mina ei lasje sind lahti, enne kui mulle ütleb, kes —“

„Oled sa hulluks lätnud!“ wihastab Kahl ja rebib ta mõne sammu enesega ühes. „Mis sa minuist tahad? Lagane, saatan, mina ei wõi ennast sinule müüa. Aga kui sa tahad, siis tule, ja ma ostan sulle pooltofinat mehi!“

Silmapiilgu seisab Raudupi perenaine Kahrili ees, nagu oleks ta hirmu hooibi läbi nimas-tatud — suu lahti, filmad tarretud, hiltgeta. Aga ainult filmapiilgu. Siis kogub ta ennast jälle. Nagu tangide wahel pigistab ta Kahrili kätt ja kisub ta kõigest wastupanekust hoolimata männikusse.

„Mis sa ütlesid?“ jostitab ja ta filmad pilluwad rohkealt wälte. „Mis tahad sa mulle östa? Kas sa nii minuga räägid? Kas tead, et ma sinu nüüd kui koera wõidstin ära kägistada — kaabakas!... Mis sa mulle wale-tasid? Mis ei ütelnud sa mulle koge, et sul teine pruut on?... Maria Kahrilen on siis sinu pruut, see õnnelik, kelle eest pean ma taganema — kerjus, kel künnendat osagi ei ole sellest, mis minul on! Ja sellepärast on ta sulle armsam? Mis pagana nõiajooki on ta sulle siisse annud?... Mis on ta sulle teinud? Mitte rohukõrki pole ta sinu eest äles tõstnud ja ometi on ta sulle armsam kui mina, kes ma sinu pärast — kas tead, mis sinu pärast tegin?“

Hullumeelsena raputab perenaine selle juures ehmatanud poisi kätt.

„Kas tead, mis ma sinu pärast tegin?... Sa usud, et pois temale Jumalast määratud surma suri?... Jah, lahwata — lahwata nagu waha. Wäike Matih's ei surnud mitte temale Jumalast määratu surma. Sinu pärast lastsin ma ta kaewu uppuda. Ma olesin wõinud teda päästa, aga sina olid mulle armsam kui tema ja sellepärast lastsin ma teda uppuda... Do — oo — oo! Ja nüüd wõtab sa sellest hoolimata teise! Wõta oma Maria! Wõta! Wõta! Aga

seba ütlen ma sulle: sinu keel kuivagu ära sinu neetud wale eest ja lapse waim piinaku sind päewal ja ööl ning toogu Teile õnnetuse õnnetuse peale, kuni hauda lähete!"

Õlimate sõnade juures lasseb perenaine Rahrlt lahtii, lütkab teda rusikaga riinast, nii et ta tagasi wangub, ja laob meha.

Uimastena waatab poisß talle filmabilgu järelle ja pöörab siis maanteele. Maanteel woogab inimestejõgi edasi-tagasi. Bariskritud ratsutawad, ajajad ajawad elajaid, laadarahwas sõidawad laadale ja laadalt koju, röömlad paarid jalutawad juttu westes ja naljatades edasi-tagasi.

Laadaplatstil aga tungiwad noored ja wanad poodide ümber, raha kõliseb, ostjad ja müüjad naerawad, lapsed puhuwad piiluparte, tülitsewad jne.

Puhweti juures kõlilewad klaasid ja puded; noored poisid joomad õlut ja wanad teewad sama. Wanritel istuwad noored neid, sõdwad piparkoole ja kringlid ning ajawad juttu. Ja naiste ning eitede keeled liiguwad samuti kui neidudel. Kõik sünnib täpselt samuti kui mullu, ülemullu, üleülemullu siinsamas on sündinud. . .

Ätitfelt jääwad eided walt ja kuulatawad. Mis sugune inetu kõra seal tõuseb? . . . Ja noored neid pistawad pooleliõõdnud piparkoogid ja kringlid taskusse, tõusewad wanrites püsti ja sirutawad kaela: miks jooksewad inimesed äkki maantele kofku? Ja taadib ja poisid lahkuvad puhwelist ja wite miinuti pärast woolab kogu laad maantele kofku, nudishimust aetud.

"Miks on sündinud?" küsib üks teiselt, ja kofkuwoolanud rahwaparwe testelt tuleb wastus:

"Õnnetus!?"

"Miks õnnetus?"

"Naine."

"Miks on selle naiselega juhtunud?"

"Üle sõidetud."

"Kes ta on?"

Seekord ei tule wastus nii ruttu.

Siis aga kõlab ta:

"Kaudupi perenaine!"

Jah, Kaudupi perenaine. Kest liiglamõllu lamab ta elutult maanteel. Ta purustatud pead hotab laadatubjas süles ja niinutab seda ruttu lähedast jõest toodud meega. Kes võib ütelda, kuidas õnnetus juhtus? Uhed ütlewad, et see sõitja süü olla. . . Oli tõusnud suur tolmupilw, üks mees, kel kals hobust suure wanrit ees, oli laadalt koju sõitmas olnud. Sel filmabilgul oli Kaudupi perenaine teest üle jooksnud— ja kui tolm lahkus, oli Kaudupi perenaine maanteel lamanud purustatud peaga. . .

Matustella helin kõrgest kirkutornist, leinaul surruaial, lahtises hauas tore must puufärl, ilus lillepärg puufärgil, hana ümber suur hulk naeratawaid pärjajaid.

Keda maetatse täna?

* * *

Mardipäewal peawad Rahrl ja Maria pulmi. Pulmad on toredad, palju wõbraid, pruut ilus ja armas. Ja omelt ei saa Rahrl õiget pulmatuju, sest nagu suur painaja rõhub ta rinda Kaudupi perenaise needmine. Ta et tunne ennast jüüdi olemat, aga siiski ei saa ta nii rõõmus olla kui teised. Õnnetu lapse suured sinifilmad ei lähe tal meelest. . .

"Oleme kurwad?" küsib ilus pruut ja wõtab ta kaela ümbert kinni. "Kas et wõiks me tantsus lõbusaks saada?"

Rahrl tantsib.

Kuid pärast tantsugi ei muutu ta weel rõõmsamaks.

Pulmad lõpewad.

Noor abielumees õpib igapäewases elus tundma oma noore naise woorust ja nõrkust, noor naine oma mehe häid ja pahu omadust. Nad pole efinud. Nad on üksteisega ja oma saatusega rahul. Maitsest warast pole pundust. . . Ja omelt ei saa Rahrl hoigamata elada ega ole nii õnnelik, kui wõiks olla.

"Miks sul on?" küsib naine.

"Aga Rahrl ei jutasta, mis ta südan rõhub.

"Miks sul on?" uurib noor perenaine itka sagedamini ja hakkab uskuma, et Rahrl temaga ei ole õnnelik, ja nutab.

Nüüd jutustab Rahrl talle kõik.

Noor naine on sügawasti põrutatud, nagu must wari langeb Kaudupi perenaise needmine ta päiksepaiskilese hingele. Kas toob lapse waim talle tõesti õnnetust? Wahest neil raste tel tundidel, mis tal nüüd mõne aja pärast ees seisawad? Ta süda on täis ahastust, ja lapse sinifilmad, mida ta ilalgi pole näinud, piinawad teda. . .

Aga kõik mõõdnud õnnelikult, ja kui Rahrl ilusat poisifest oma ilakikude läte wabel hotab, siis waatab laps talle otse oma sinifilmadega, kust talle kogu taewas täis õnne ja lepitust wastu naeratab. Ja wärsjewail kätel paneb ta noore inimese taimel kätikise ja kummarab oma noore naise kohale.

"Ole rõõmus, naine, wanne on meie pealt wõetud; wälge Matihis ei ole meie peale enam pahane, sest ta on meie juure tagasi tulnud."

Ja nad annawad oma estmesele lapsele riskimisel nimeks Matihis.

(Õpp.)

L'Univers'i hukkumine.

Rootsi kirjanik Selma Lagerlöf.

Udusel suweööl aastal 1880 sõitis suur Prantsusereisijateaurik „L'Univers“ New Yorgist üle Atlandi ookeani Le-Havre poole.

Kell oli hommikul umbes neli, kõik reisijad ja suurem osa laewameestest magasid oma koikudes. Suured laewalaed olid peaaegu tühjad.

Hommiku tulekul pikutas üks wana Prantsuse madrus omas rippuwas wõrgus, ilma et oleks saanud magada. Meri oli lainetamas ja laewa puuosad praksusid ja paukusid wahetpidamata. Kuid see ei olnud, mis teda ei lasknud magada.

Tema ja ta seltsimehed wiibisid suures, aga wäga madalas ruumis, nii et ta seal halle asemid tihedates ridades nägi rippuwat ja ühes magajatega edasitagasi õõtsuwat. Aegajalt tuli luukidest tuuleõhk sisse, nii niiske ja külm, et talle kogu meri, mis wäljas udu all kergesti kräsunes, meele tuli.

„Midagi pole ometi merest ilusam,“ mõtles wana meremees.

Kui ta seda mõtles, jäi äkki kõik ta ümber kummaliselt waikseks. Ta ei kuulnud ei masinate oigamist ega kettide ragisemist, ei lainte laksumist ega tuule kohisemist.

Talle näis, nagu oleks laew äkki põhja läinud, ilma et teda ja ta seltsimehi oleks surnulinasse mässitud ja kirstu pandud, ja et nad nüüd kõik pidid igawesest ajast igawesti oma koikudesse rippuma jääma.

Waremalt oli ta laintesurma kartnud. Nüüd meeldis temale see mõte. Tal oli hea meel, et loksuw, läbipais-tew wesi tema peal oli ja mitte must, raske, rõhuw surnuaia muld.

„Midagi pole weest ometi parem,“ mõtles ta weel kord.

Aga siis hakkas ta millegi üle mõt-teid mõlgutama, mis teda rahutuks tegi. Ta ei olnud wiimast salwimist saanud, ja nüüd kartis ta, et ta hing sellest wõiks kahju saada, kui ilma suremis-sakramendita merepõhjas puhkas. Ta hakkas kartma, et nii iialgi taewa ei saa.

Samal silmapilgul märkas ta nõrka tulekuma laewa eesotsas, kus magamis-ruum kitsamaks muutus, ja ta tõusis istukile ja kummardas ettepoole, et pa-remini näha, mis seal on. Warsti nägi ta, et see keegi oli, kel kaks põlewat küünalt käes. Ta laskis weel enam ettepoole, et näha, kes see tulija on.

Koikuid rippusid nii tihedalt üksteise kõrwal ja nii pöranda ligidal, et inimene, kes ruumist läbi tahtis minna, ilma et magajaid oleks puudutanud, õieti pidi roomama. Wana meremees ei jaksanud aru saada, kes seal enesele wõis teed teha.

Aga ta nägi seda warsti. Tulijad olid kaks kooripoisikest, kummagil wahaküünal käes. Ta nägi täitsa selgesti nende pikka musta kuube ja lühikeseks lõigatud juustega pead.

Meremees ei imestanudki, waid mõt-les ainult, et see üsna loomulik on, kui need, kes nii wäikesed, käikude alt põlewate küünaldega läbi pääsewad.

„Kas neil ka preestrid peaks kaasas olema?“ mõtles ta, ja samal silmapilgul kuulis ta peent kellaheli ning nägi, et keegi nende juures wiibis. Aga see ei olnud preester, see oli üks wana naine, kes kooripoisikestest waewalt suurem oli.

Tal oli, nagu tunneks ta seda wana eite.

„See peab olema ema,“ mõtles ta. „Ma ei ole inimest näinud, kes emast vähem oleks, ja peale ema ei wõiks keegi teine koikude alt läbi pugeda, ilma et magajaid ärataks.“

Ta nägi, et emal seljas oli pikk jakk walgest riidest, palistatud laiade pitsidega, täpselt samasugune, kui preestrid neid oma musta kuue peal kandsid. Käes oli tal suur raamat ja kuldne rist, mida ta kodus kirikus tuhanded korrad oli näinud altaril.

Wäikesed kooripoisikesed asetasi-d küünlad ta rippuwa koiku kõrwale, lan-gesid põlwili ja wiibusid kumbki oma suitsetamiskoitu. Meremees tundis wiiru-ki kerget lõhna, nägi siniseid suitsu-pilwi õhus heljuwat ja kuulis suitseta-miskoitu kettide klirinat.

Seni awas ema suure raamatu, ja talle paistis, nagu hakkaks ta surmasakmenti lugema.

Nüüd leidis ta rahuliku ja hea olewat, surnult merepõhjas puhata. See oli parem kui surnuaed.

Ta sirutas koikus pikali ja kuulis weel kaua ema häält ümiseswat Ladina keeli sõnu. Wiiruk kattis ta kinni ja ta kuulis suitsetamishõnu kettide kõminat.

Äkki lõppes see kõik; kooripoisikesed wõtsid küünlad ja läksid ema ees, kes raamatu laksudes kinni löi ja nende taga sammus. Ta nägi, et nad kõik kolm koikude alla kadusid.

Samal silmapilgul, kui nad kadusid, oli ka waikusel lõpp. Ta kuulis seltsimeeste hingetõmbamist, puuosad praksusid, tuul wingus ja lained laksusid. Talle sai selgeks, et ta elawate kirjas seisis.

„Jeesus Maria! Mis see tähendab, mis täna öösel nägin?“ küsis ta eneselt.

Kümme minutit hiljem tabas „L'Univers'isi“ tugew tõuge kesklaewal. Paistis, nagu oleks suur aurik keskelt poolleks lõigatud.

„Seda ma ootasin,“ mõtles wana meremees.

Hirmsa segaduse ajal, mis nüüd tekkis, kui kõik teised meremehed poolärkselt koikudest wälja tormasiwad, pani ta enesele rahulikult kõige paremad riided selga. Temal oli nagu surma eelmaitse huulitel ja ta oli rahulik, mahe ja pehme. Tal oli, nagu kuuluks ta juba alla merepõhja.

* * *

Kui tugew tõuge laewa pörutas, lamas üks wäike laewapoiss lael ühes nurgas söögisaali ligidal.

Ta ajas enda koikus poolärkselt istukile. Just tema peakohal seisis wäike ümmargune aken, kust ta wälja waatas. Ta ei näinud midagi muud kui udu ja midagi wormitut halli, mis udust otsekui wälja kaswas. Tal oli, nagu näeks ta suuri tiibu; see oli wististi mõni hirmus suur hall lind, kes öösel pimedas laewale oli laskunud. Ja laew hõljus ja koikus nüüd ta kallalekippumise all, aga määratu lind tagus laewa oma nokaga, kütintega ja tiibadega.

Wäike laewapoiss uskus, et hirmu pärast sureb.

Aga järgmisel silmapilgul oli ta täitsa ärgas. Ja nägi, et wäljas suur purjelaew

seisis ja aurikut tagus. Ta nägi suurt udu ja wõõrast laewalage, kus mehed pikka-aegsed nahkkuubedes hullumeelses hirmus edasi ja tagasi jooksid. Tuul wingus ja kõik purjed olid nii hirmsasti pingul, et nende peal nagu trummi peal wõidi trummeldada. Mastid wankusid ja raad ning köied katkesid paukudes, nagu oleks püssi lastud. Suur kolmemastiga laew, mis udus „L'Univers'ile“ peale ajanud, oli oma ninaga kuidagi moodi nii auriku küljesse kiilunud, et enam kuidagi lahti ei saanud. Aurik kaldus tugewasti teisele küljele, aga ta windid töötasid edasi, nii et tema ja purjelaew üheskoos edasi läksid.

„Suur Jumal,“ mõtles wäike laewapoiss laele jookstes, „see waene laew pörkas meiega kokku ja peab nüüd hukkuma.“

Talle ei tulnud silmapilgukski mõtet, et ka aurik wõiks hädaohus olla, nii tugew ja suur kui ta oli.

Nüüd tormasid laewa ohwitserid üles, aga nähes, et see ainult purjekas oli, mis „L'Univers'iga“ kokku põrganud, rahunesid nad ja tegid kiiresti ettewalmistusi, et laewu üksteisest lahutada.

Wäike laewapoiss seisis lael, jalad paljad, särk tuules lehiw, ja kutsus purjeka õnnetuid mehi aurikule, et nad eluga pääseksid.

Esiotsa näis, nagu ei oleks keegi teda märganud, warsti aga nägi ta, et üks suur punase habemega mees talle hakkas wastu märku andma.

„Tule siia, poiss!“ hüüdis mees ja jooksis just reelingu ääre „Aurik wajub!“

Poiss ei mõtelnudki purjekale põgeneda. Ta hüüdis nii waljusti kui jõudis, et purjuka-mehed ruutu „L'Univers'i“ peale tuleksid.

Teised meremehed, kes purjukul wiibisid, töötasid ritwade ja lootsikute waral, et aurikust wabaneda. Aga punahabemikku näis waldawat kummaline kaastunne wäikse laewapoisi wastu. Ta pani käed suu ette torusse ja hüüdis:

„Siia! Siia!“

Külmas lõdisedes seisis wäike poiss laewalael ja kisendas meestele, nii waljusti kui jaksas, et nad aurikule tuleksid. Nii suur aurik kui „L'Univers“ oma kuuesaja reisijaga ja kahesaja teenijaga ei wõinud hukkuda. Ja ta nägi ju, et kapten ja madrused sama rahulikud olid kui tema.

Äkitselt kahmas punase habemega mees ühe pootshaagi ja sirutas seda poisi poole, haakis ta särgist kinni ja tahtis teda purjekale tõmmata. Poiss weeti juba peaaegu reelinguni, enne kui ta enda sai lahti rabeleda. Ta ei tahtnud wõõra laewa peale minna, mis oli põhja wajumas.

Kohe selle järele kajas uus kohutaw pragin. See oli purjeka bugspriit, mis murdus. Selleläbi said laewad üksteisest lahti. Kui aurik edasi kohises, nägi poiss bugspriiti murtult purjeka ninaküljes rippuwat ja ühtlasi nägi ta terve pilwe purjesid alla meeste peale kukkuwat.

Aga aurik läks täiel sõidul edasi, ja wõõras laew kadus udusse. Wiimne, mis poiss nägi, oli, et mehed purjede alt jälle nähtawale ronisid. Siis kadus purjekas ruttu, nagu oleks ta mõne müüri taha libisenud.

"On wist juba põhja läinud," mõtles poiss, seisis ja kuulas, kas appihüüdeid ei kuuleks.

Siis hüüdis tugew, jäme hääl aurikule:

"Päästke reisijad, laske paadid wette!"

Jälle jäi kõik waikseks.

Jälle kuulatas poiss appihüüdeid.

Ja kuulis kaugusest häält:

"Paluge Jumalat! Te olete kadunud!"

Samal silmapilgul tuli üks wana meremees kapteni juure:

"Laewal on keskpaigas suur auk. Meie läheme põhja!" ütles ta waiksel ja pühalikult.

* * *

Paar minutit pärast kokkupõrget tuli üks wäike daam laewalaele. Ta oli täitsa riides. Palitu oli kinninööbitud ja kübar lõuaalt kinni seotud.

Ta tuli mõni minut hiljem esimese klassi kajutist üles, kui auk oli leitud.

Tulija oli wäike daam hallide kräsusjuustega, ümmarguste öökullisilmadega ja punaseplekilise näoga.

Lühikese aja jooksul, mis teel oldi, oli ta osanud kõigi laewalolijatega tutwust sobitada; kõik teadsid, et ta nimi oli miss Hoggs, ja kõigile oli ta jutustanud, et ta iial midagi ei karda.

Ta oli jutustanud, tema olla palju aastaid alati reisil olnud ja suur hädahoite läbi teinud, aga kartnud ei olla ta weel iial. Ta ei teadwatki, mida karta. Kord pidawat inimene ikkagi surema,

ja mis siis sellest, ka see warem wõi hiljem sündis.

Ka nüüdki ei kartnud ta; ta oii laewalaele tulnud ainult waatama, kas seal midagi huwitawat wõi põrutawat sündis.

Esimene, keda ta nägi, olid kaks madrust, kes temast metsikult wiltukistud nägudega mööda tormasid. Stuardid olid poolriides üles rutanud, et jälle kohe alla rutata ja reisijaid ruttu üles laewalaele saata. Üks wana madrus tuli suure hulga päästewõõdega, mis laele hunnikusse wiskas. Üks wäike laewapoiss istus särgiwäel ühes nurgas ja nuttis ning kartis, et nüüd peab surema.

Ülewal kommandosillal kuulis miss Hoggs kapteni häält:

"Masinad seisma! Paadid wette!"

Nõgist treppi mööda, mis alla masinaruumi wiis, tormasid üles kütjad ja masinameistrid ning hüüdsid:

"Wesi tungib juba masinaruumi!"

Miss Hoggs oli waewalt wiibu aega laewalael seisnud, kui see inimesi juba kobinal täis oli. Kolmanda ja neljanda klassi reisijad tulid hunnikus ja kisenaldasid, tarwis paatidesse jooksta, muidu päästetakse ainult esimese ja teise klassi reisijad.

Aga kui segadus ikka suuremaks kaswas ja miss Hoggs nägi, et hädahoit tõesti tulemas oli, hiilis ta üle söögisaali pealmisele laele, kus wäljaspool reelingit mõned päästepaadid rippusid.

Siin ülewal ei olnud ühtki inimest ja ilma et need seda märkasid, ronis miss Hoggs ühte paati, mis kõite otsas kõrgel wee kohal kõlkus. Niipea kui ta selles oli, soowis ta enesele oma suureks tarkuseks õnne. Inimesel pidi olema külm ja rahulik pea.

Alles kui paat alla wette lasti, hakkasid inimesed kaasa kippuma. Siis tekkis luukide ja treppide juures hirmus wõitlus.

Ta nägi nüüd, et ühel paadil mehed peal olid; see sõudis trepi ette ja inimesed hakkasid alla paati ruttama. Aga korraga kajas hirmus kisa. Kellegi jalg oli ärewuses wääratanud ja ta oli wette kukkunud. See ehmatas nähtawasti reisijaid, sest kogu laew kajas nüüd karjumisest. Inimesed tungisid metsikus hirmus läbi luukide, lükkasid üksteist kõrwale, ja wõitlesid trepi pärast. Wõitluse ajal kukkus neid palju meresse. Mõned, kes nägid, et wõimata oli trepi

juure saada, kargasid meeletult meresse, et nii paati saada. Aga siis sõudis paat eemale. Seal oli juba liig palju inimesi peal, nii et need, kes peal olid, noad kätte wõtsid ja ronijatel, kes paadiäärrest kinni kahmasid, sõrmed weriseks lõikasid.

Miss Hoggs istus ja nägi, et üks paat teise järele kaugele sõudis. Ta nägi ka, et üks paat teise järele, kui liiasti koormatud, ümber kukkus.

Paadid, mis tema kõrwal seisis, lasti nüüd ka alla. Aga juhuslikult ei puudutanud keegi seda paati, milles tema istus.

„Jumalale tänu, nad jätawad minu paadi seniks siia, kuni kõik hädaoht möödub,“ mõtles ta.

Miss Hoggs istus ja kuulis hirmsaid asju. Tal oli, nagu oleks ta rippunud põrgu kohal.

Ta ei saanud laewalage esiti näha, aga kõlas nii, nagu oleks seal wõitlus. Ta kuulis terawaid rewolwripauke ja nägi kergeid suitsupilwi üles tõuswat.

Wiimaks tuli silmapilk, mil kõik waikseks jäi.

„Nüüd oleks aeg, et ka minu paat alla lastaks,“ mõtles miss Hoggs. Ta ei kartnud sugugi, istus waikselt ja rahulikult, kuni aurik ühe külje peale kaldus. Siis alles sai miss Hoggs aru, et „L'Univers“ wajus ja et tema paat ära oli unustatud.

* * *

Aurikul wiibis ka üks noor Ameerika proua, mrs. Gordon, kes teel oli Euroopasse, kus ta tahtis kord waatama minna oma wanemaid, kes juba mitu aastat olid elanud Pariisis.

Tal olid lapsed kaasas, kaks väikest poissi; tema ja ta poisid magasid, kui õnnetus sündis.

Mrs. Gordon ärkas kohe, wiskas lastele mõned hilbud ümber, enesele niisama, ja läks wälja kajutite wahel seiswasse kitsasse käiku.

Kõik oli inimesi kubinal täis; kõik jooksid nüüd kajutitest wälja ja tormasid üles laewalaele. Käigus eneses ei olnud edasisaamine raske. Aga treppidel seda hullem. Tekkis suur tungimine, sest et enam kui sada inimest korraga tahtsid üles rutata.

Noor Ameerika proua jäi, lapsed käekõrwal, seisma. Ta waatas igatse-des üles ja mõtles järele, kuidas lastega

teiste wahelt läbi saada. Ta nägi, kuidas inimesed üksteist lükkasid ja ainult eneste peale mõtlesid. Keegi ei näidanud teda tähele panewat.

Mrs. Gordon pidi abi otsima, sest et ta oma laste eest pidi muretsema. Ta lootis kedagi näha, keda ta wõis paluda, et see ühe poissi käele wõtaks ja trepist üles wiiks, kuna ta ise teise wiis.

Aga tal ei olnud julgust kellegagi rääkida. Mehed jooksid kõige pentsikumalt riides, mõned willastes waipades, teistel palitu öösärgi peal. Ta nägi, et mitmel kepp käes oli, ja kui ta nende tarretanud pilku nägi, sai ta mulje, et nende eest tuleb hoida.

Naisi ta ei kartnud, aga ta ei näinud ainustki, kelle kätte ta oleks wõinud usaldada oma lapse. Nad kõik olid kui meeletud, arust ära ja ei suutnud wist arugi saada, mis ta palus.

Ta seisis, silmitses neid ja mõtles, kas siis nende hulgas ainustki ei leidu, kellel mõistus weel korras. Aga kui ta neid nägi tulewat, mõned südilt lillesid päästmas, mis neile New Yorgis lahkudes antud, teised karjudes ja käsi ringutades, siis ei julenud ta kellegi poole pöördä.

Wiimaks katsus ta üht noortmeest peatada, kes laua juures ta naaber olnud ja tema wastu suurt tähelepanu näidanud.

„Ha, mr. Martens!“

Martens waatas talle otsa sama tarretu, kurja pilguga, mida ta ju teistegi meeste silmis oli näinud. Martens tõstis kepi, ja kui mrs. Gordon oleks katsunud teda peatada, oleks ta teda löönud.

Kohe selle järele kuulis ta karjumist, see tähendab, õieti ei olnud see karjumine, waid enam wihane ähkimine, nagu oleks tugew torm kitsasse tänawasse luku taha pandud. See tuli inimestelt trepilt, kus neid edasiruttamast takistati.

Keegi mees kanti trepist üles; see oli sant ja ei saanud ise käia. Ta oli nii abitu, et teener teda söögisaali ja söögisaalist wälja pidi kandma. Ta oli suur, tugew mees ja teener oli ta nüüd suure waewaga oma kukil trepist poolenisti üles kannud. Seal oli ta silmapilguks seisma jäänud, et hinge tõmata. Siis aga tungisid teised järele, nii et ta põlwili langes. Nüüd panid tema

ja ta herra trepi kinni, nii et keegi enam mööda oli pääsnud.

Seal nägi mrs. Gordon, et üks suur, tugewate kontidega mees kummardas, sandi üles tõstis ja ta üle trepikäsi puude alla wiskas, Aga ta nägi ka, kui hirmus see ka oli, et keegi selle üle ei wi-hastanud ega pahandanud. Keegi ei mõtelnud muu peale, kui selle peale, kuidas aga trepist üles jõuda. Oli. nagu oleks teelt mõni eesolew kiwi kraawi wisatud, muud midagi.

Noor Ameerika proua mõistis, et nende inimeste poolt polnud päästmist loota. Tema ja väiksed lapsed olid määratud hukkamisele.

Seal noorpaar, mees ja naine, kes pulmareisil olid. Nende kajutid seisis laewa ahtri lõpul ja nad olid nii raskesti maganud, et kokkupõrkamist ei olnud märganudki. Seal laewa lõpul oli ka kära wähe, ja et keegi nende äratamise peale ei mõtelnud, siis magasid nad weel, kui kõik teised juba laewalael olid ja paatide pärast wõitlust pidasid.

Aga nad ärkasid, kui wint, mis kogu öö just nende all töötanud, äkitselt seima jäi. Mees wõttis mõned hilbud ümber ja jooksis wälja waatama, mis seal on.

Ta tuli tagasi ja pani kajutiukse kinni, enne kui midagi ütles.

Siis ütles ta:

„Laew wajub!“

Seda üteldes wõttis ta istet, ja kui naine wälja tahtis jooksta, palus ta teda jääda.

„Kõik paadid on juba läinud,“ ütles ta. „Suurem hulk reisijad on uppunud. Need, kes weel laewas on, wõitlewad wiimaste paatide pärast elu ja surma peale.“

Ühel trepil oli ta näinud üht surnuks tallatud naist. Igalt poolt oli talle surmakisa kõrwu kostnud.

„Pääsmist ei ole,“ ütles ta. „Ära mine wälja! Sureme üheskoos!“

Proua leidis, et tal õigus oli, ja wõttis sõnakuulelikult tema kõrwal istet.

„Ega sa ometi ei taha näha, kuidas inimesed üksteisega wõitlewad,“ ütles mees. „Me peame surema, sellepärast sureme waikselt.“

Proua ei leidnud, et see nõue liig oli. Paremini oli ju üksteise seltsis surra. Ta oli ju sellele mehele tahtnud anda oma elu, noorest east kõrge wanaduseni.

„Olin mõtelnud,“ jätkas mees, „et ma, kui ju palju aastaid oleme abielus olnud ja mina suremas olen, sinu käest weel kinni wõtan ja sind tänan pika ja õnneliku elu eest.“

Samal silmapilgul nägi noor proua kinnise ukse alt wett sisse woolawat. See oli liig.

Meeleheitlikult sirutas ta käed wälja.

„Ei jõua!“ hüüdis ta. „Lase mu wälja! Ma ei jaksa siin lukus ukse taga istuda ja surma oodata. Ma armastan sind, aga ei jaksa istuda!“

Ta tormas wälja, parajasti kui laew enne põhja wajumist kõikuma hakkas.

* * *

Noor Ameerika naisterahwas, mrs. Gordon, lamas wees; aurik oli põhja läinud, ja ta lapsed olid uppunud, ta ise oli sügawal, sügawal wee all wiibinud. Nüüd oli ta jälle üles weepinnale tulnud, aga teadis, et kohe jälle waob, ja siis tähendas see surma.

Nüüd ei mõtelnud ta enam mehe ega laste ega muu peale siin maailmas. Ta mõtles ainult selle peale, kuidas oma hinge Jumala poole ülendada.

Ja ta hing tõusis nagu wabastatud wang. Ta tundis, kui rõõmus ta oli inimese elu raskeid ahelaid maha raputades, kuidas ta ennast ette walmistas oma õige kodumaa wastu.

„On siis suremine nii kerge?“ mõlgutas ta.

Aga kuna ta seda mõtles, kuulis ta kõike ümberringi kajawat kära: woogude kohinat, tuule tuhinat, uppujate hädakisa ja kõige selle kära ja müra, mis weel suples ja kokku põrkas — ta leidis, et see kõik üheks hääleks ühines, millest ta aru sai, nagu koondusid tormita pilwed mõnikord ühiseks pildiks.

Ja see, mis kuulis, ütles talle:

„Tõsi küll, kerge on surra. Raske on elada.“

„Jah, nii see on,“ mõtles ta ja mõtles edasi, mis kõik selle juure kuulus, et elu oleks sama kerge kui surm.

Tema ümber wõitlesid ja maadlesid uppujad iga plangu, iga wrakitüki, iga ümberlänud paadi pärast. Läbi metsikute hütete ja wandesõnade kuulis ta jälle, kuidas kära kujunes mürisewateks, waljudeks sõnadeks, mis talle wastasid:

„See, mida waja on selleks, et elu sama kergeks saab kui surm, on üksmeel, üksmeel, üksmeel!”

Tal oli, nagu oleks maailma walitseja kõik selle kära ja müra koondanud kõnetoruks, et selle läbi temale wastata.

Kuna see hääl tal weel kõrwus kõlas, päästeti ta. Ta tõmmati üles wäikesse paati, kus weel kolm inimest istusid: üks suur, tugew madrus oma pühapäewakuues, üks wana daam, kel ümmargused öökulli silmad, ja üks wäike, nutetud näoga poisike, kel muud ei olnud seljas, kui katkine särk.

* * *

Järgmise päewa õhtupoolikul purjetas üks Norra laew New Foundlandi suurtest liiwaseljandikkudest ja kalapüügi kohtadest mööda.

Oli ilus, waikne ilm. Meri oli peaaegu peegeltasane ja laew sõitis pikkamisi. Ta oli kõik purjed üles tõmmanud, et surewa tuule wiimastki hingõhku kinni püüda.

Merepind oli imeilus, helesinine ja sile, nii kaugele kui silm nägema ulatas, ja kus nõrk tuul tast üle puhus, oli ta walge kui hõbe.

Kui õhtupooliku waikus tüki aega oli kestnud, nägid laewamehed weepal üht musta täppi lähewat.

See tuli pikkamisi lähemale ja mehed nägid, et see oli surnukeha. Laew sõitis sellest parajasti mööda, ja surnuriietest wõidi ära tunda, et see meremees oli. Ta lamas seliti, nagu rahulik, silmad lahti. Surnu ei olnud wees weel kaua seisnud, sest ta ei olnud weel punsunud. Näis, nagu oleks mehel päris mugaw woogudel hälluda.

Aga kui mehed teisele poole waatasid, oleksid nad peaaegu karjatanud; sest ilma et nad oleksid märganud, oli otse laewa ette üks uus surnukeha kerkinud. Näis, nagu oleksid nad tast tahtnud üle sõita, aga wiimasel silmapilgul lükkas kiiliwesi ta ometi eemale. Kõik jooksid reelingu ääre ja wahtisid tarretult wette. Seekord oli see üks

laps, peenes riides wäike tütarlaps, kübar peas ja sinine jaki seljas.

„Oh sa armas Jumal,” ütlesid meremehed ja kuiwatasid silmi. „Sa armas Jumal, niisugune wäike laps!”

Laps hõljus mööda, waatas neile oma wanatarga, tõsise ilmega otsa, nagu oleks tal mõni tähtjas ülesanne täita.

Kohe sellejärele hüüdis keegi, et ta weel üht surnukeha nägewat, ja sedasama hüüdis üks teine, kes teisele poole waatas. Nad nägid korraga wiis surnukeha, siis kümme, ja siis oli neid terve hunnik, nii et neid enam ei osatud lugeda.

Laew libises üsna aegamööda kõigi nende surnukehade wahel edasi. Need koondusid laewa ümber, nagu oleksid nad midagi soowinud. Mõned tulid suurtes salkades, wälja nähes, nagu ajupuud wõi teised asjad, mis kaldalt meresse kistud; aga nad ei olnud muud kui surnukehad!

Kõik meremehed seisid ja wahtisid, keegi ei mõtelnud ennast liigutada. Waevalt suutsid nad uskuda, et see, mis nägid, tõelikkus oli. Äkki uskusid nad, et terve saar merest üles kerkib. See nägi wälja nagu maa, aga kui nad lähemale tulid, nägid nad, et ainult surnud olid. Nii palju oli neid. Ja kõik nad ujusid ühes mütsakus. Nad piirasid laewa igast küljest; näis, nagu ajaks nad seda taga, nagu oleksid nad reisi üle mere tahtnud kaasa teha.

Kapten laskis laewa teisale tüürida, et tuult enam purjedesse saada. Aga see ei aidanud palju. Purjed jäid lonti ja surnukehad järgnesid neile.

Meremehed kahwatasid ja jäid ikka waiksemaks. Laew läks nii pikkamisi, et nad surnute eest ei suutnud pääseda. Ja nad kartsid, et see nii kogu õõ kestab.

Siis ronis üks Rootsi madrus laewa ninale ja hakkas waljusti Meie Isa palwet lugema. Ja siis laulsid nad weel ühe waimuliku laulu.

Kui nad alles laulsid, läks päike looja, ja õhtutuul kandis laewa surnuteriigist wälja.

Mees, kes midagi ei tohtinud.

Saksa kirjanik Charlotte Niese.

Wäkelinnalased nimetasid wana krahwi herraks Kastohin — õieti luges Kas tohin. Ja see nimi oli ka wäga iseloomustaw, sest nagu kartlik küsimusmärk liikus wana herra linnakese tänawatel; ettewaatlikult ja tasakesi liikus ta majade ääres, ja kellele ta wastu juhtus, sellele andis ta kaugelt teed. Mitte, nagu esiti arwati, kõrkusest, waid puhtalandlikkusest.

See ei ole nüüd küll sugugi mitte Saksa krahwide poolt harilik nähtus; kuid tema oli reeglis erand, ilma et inimesed teda selle eest oleksid tänanud. Nii on lugu alati: kõige suuremate teenete eest tasu ei anta. Pealegi oleks wana krahw ka wäga imestanud, kui pisut kiitust oleks kuulnud, sest oma elus olnud ta weel iial kiitust kuulnud ega tasu saanud.

Jutustati, et ta noores eas ainult suure waewaga nii palju oli õppinud, et wäiksele kojaametile pääseda, ja ta teadmised olid alati jäänud õige piiratud piiridesse. Leidus inimesi, kes tõendasid, tema seista õigekirjutusega sõjalal, ja mis krahwile otse andeksandmata, ei osanud Prantsuse keelt. Igatahes ei pipardanud ta oma juttu iial wäikes-te prantsuskeelsete sõnadega, mida endiselt kojaametnikult ometi wõidi nõuda, ja kui ta wõõraid sõnu tarwitas, siis tarwitas ta neid peaaegu alati wastu oksa. See oli aga kahtlemata rumaluse tundemärk. Kõik krahwid ja parunid, kes wäikeses linnas loorberitel puhkasid, ütlesid, krahw Kastohin'aga ei wõiwat nad läbi käia, ja teised inimesed lobbisid seda neile järele.

Nii tuli, et waesel krahwil peaaegu kedagi ei olnud, kellega ta wõis läbi käia, ja et talle ka suur alandlikkus, mis talle ta hüüdnime toonud, ka midagi abi ei annud.

Ja ta ajas ometi heameelega juttu, oleks ometi ka heameelega istunud weinitoas ning teiste herradega päewaküsimusi harutanud: kas Daani kuninga Holsteini tuleb wõi ei tule, ja kas krahwinna Danner tema seltsis wiibib wõi koju jääb. Neist asjust oleks meie krahw

wõinud sama hästi rääkida kui ta seisusewennad. Aga et keegi ta arwamist ei küsinud, siis mõistis ta, et, kui sõpru tahab saada, neid waja on mujalt otsida. Ja nii ka järgnes siis sõprus Krishaniga.

Ei wõi tõendada, et Krishan linnakese aristokraatia hulka kuulus. Tema oli oma eraelus kutseriks postjaamapidaja juures, haises hobuste järele ja isegi taskurätiku tarwitamine oli talle wõõraks jäänud. Aga tal oli hea süda ja ta tundis wana üksiku krahwi wastu kaastunnet. Tutwuse mõlemate, eluseisuses nii lahkuminewate meeste wahel sobitas krahwi abikaasa, proua krahwinna. Sest naise oli Kastohin ometi saanud, kuigi iseene pööraseks imestuseks. Sest ta ei teadnud ju tänase päewani, kuidas ta selle pika, kuiwetu, wäga kõrgi ja energilise eluseltsilise oli saanud, kes ta wäikse waranduse üle walitses ja temale wahetewahel taskuraha andis.

Kuid imestamine ei aidanud; proua krahwinna oli nüüd kord juba ta loomulikuks juhiks saanud, ja kuna ta ainult õige harwa oma mehest midagi küsis, siis wõidi seda abielu wäga õnnelikuks nimetada.

Aga kuidas oli siis juhtunud, et krahwinna oma mehele niisuguse sõbra oli sobitanud, nagu Krishan?

Noh, see oli nii juhtunud.

Proua krahwinna sõitis tihti wälja ja tarwitas selleks postijaamapidaja teise järgu postitõlda. Kõige paremat tõlda, mis alles kaksikümmend aastat öeldi wana olewat, juhtis jaamapidaja ise; teine tõld, mille wanadusest juttu ei tehtud, oli Krishani tarwitada, ja kui see mees pukis istus, siis oli ta iseene arust wäga tore poiss. Ta kandis siis oma paremat kuube, ka suwel karwamütsi lakaga ja punast rätikut kaelas. Ta arwas ennast ise ses ülikonnas imeilusa olewat, ja kui ta peatas majakese ees, kus krahw ja krahwinna Kastohin elasid, siis tuli warsti krahw wälja ja silmitses teda imestusega.

Esimesel korral, kui Krishan ukse ees peatas, oli krahw sellega leppinud, et maja ees istus ja tõlda ning kutserit

üksisilmil wahtis, kuni tema proua uksest ilmus ja tõlda tahtis astuda. Siis pidi Kastohin tõllaukse lahti kiskuma, mis mõnikord sugugi kerge ei olnud, ja pärast seda oma abikaasa tõlda minekul aitama. Tõllaaste oli kõrgel, aga uks kitsas; sellepärast võttis see tüki aega, kuni krahwinna istuma sai, enese waipadasse mässis ja nuusutamispudeli kätte võttis. Wiimaks oli kõik korras, ja kui krahw tõllaukse oli kinni löönud, et see enam lahti ei võinud tulla, siis tohtis Krishan nõõ! hüüda ja piitsa plaksutada. Hobused hakkasid pikkamisi tõmbama ja tõld weeres pikkamisi teele, kuna krahw weel kauaks ukse alla seisma jäi ja tõllale järelewahtis.

Nii oli see esiti olnud.

Kuid pikkamisi võitis krahw oma külgesündinud argtuse ja hakkas Krishaniga juttu westma, kui see ukse ees peatas.

„Krishan“, ütles ta ühel päewal, kui see juba tüki aega oli oodanud, „Krishan, kas teab ta, kas ma tohin kaasa sõita?“

Kutser raputas pead.

„Ei usu, krahwiherra. Teie proua seda ei sall!“

Krahw ohkas:

„Ma armastan wäljasõit muidu, ja tõllas on rummi!“

„Seda küll!“ Krishan tõbas oma alati tõsise näo weidi krimpsu. „Seda küll. Aga kui mina Teie semel oleksin, siis jääksin parem koju!“

„Miks?“ küsis krahw.

Krishan aga ei wistanud kohe, waid sõlmis oma piitsa kallal. Alles tüki aja pärast ütles ta:

„Teda on raske tõllast wälja saada, sest et tõllauks weidi kitsas on. Ta peab selg ees wälja tulema ja paneb jala ikka astmest mööda, sest et ta selja taha ei näe. Mõisa teenijatel, kus külas käime, on tema juures palju tööd!“

„Aga ma sõidan wäga heameelega!“ ütles krahw murelikult. „Waremalt, kui alles poisike olin ja ise mõisas elasin —“

„Monsieur le comte!“ hüüdis äkki teraw hääl ta selja taga, ja krahw kohkus. Läwel seisis proua krahwinna ja tema taga tüdruk, peaaegu uppudes reisiwaipadesse. Mõlemad daamid wahtisid wäesele, Kastohinale nii wihaselt otsa, et see ruttu tõlla juure jooksis ja tõllaukse meeleheitliku jõuga lahti kiskus.

„Oui, Madame!“ ütles ta selle juures, ise ehmatuse pärast hingetu. See oli ainus prantsuskeelne ütlus, mida ta oskas, ja rohkem temalt ei nõutud.

Krahwinna läks nüüd eespool kirjeldatud raskustega tõlda. Kui aga Krishan temaga teele sõitis, oli krahwinna oma mehe juba jälle täitsa unustanud ja ei waadanud kordagi tagasi. Krahw aga seisis weel kaua ukse ees ja wahtis tõllale järele.

Sel kombel said krahw ja Krishan aegamööda sõpradeks. „Teab ta, kas ma tohin kaasa sõita?“ Sellele küsimusele pidi kutser weel tihti wastama: „Ei usu“, ja selle alguse külge lükkus warsti pikem wõi lühem jutuajamine, selle järele, kui kaua krahwinna kutseril laskis oodata.

Kuid warsti paistis, nagu oleks Krishani rahu krahwile pisut enam iseseiswust annud. Ühel päewal ilmus ta postijaamapidaja tõllakuuri ja istus kaua aega tõlla aisal, kuna Krishan tõlda puhastas. Ta silmitses seda tööd nii suure lõbuga, et Krishan suurtsugu mehe wastu liigutust tundis ja tema pärast pisut jutukamaks sai.

„Tal pole midagi teha ja tal on kole naine!“ ütles Krishan pärast oma pere-mehele, postijaamapidajale. „On pisut iseäralik, aga mul on temast kahju!“

„Siis aja temaga pisut juttu ja lase tal istuda, kus ta istub!“ wastas jaamapidaja, ja seitsaadik oli krahw omale kodupaiga leidnud. Ruumi kõige pimedamas nurga seisis üks waike pink, seal istus ta tundide kaupa ja silmitses sõbra toimetusi. Krishan ei olnud wäga wärg ja sellepärast kestis see tihti õige kaua, enne kui kõik postitõllad puhtaks said. Krahw lahkus ise alles siis, kui töö tehtud. Wahetewahel tegi ta ka mõne argse kätteulatuse, kus juures ta siis harilikult küsis: „Tohin ma?“ Aga ta ei tohtinud.

„Oh, jumalukene!“ hüüdis Krishan siis heasüdamlikult ehmites. „See ju ei lähe, krahwi-herra! Selleks olete liig peen; ega's ma ometi ei wõi lubada, et krahwiherra ämbri kätte wõtab!“

Siis ohkas krahw ja pani ämbri jälle käest.

„Ei, ma ei tohi küll — see käib korra wastu, tean!“

Ja siis istus ta jälle pingile ning silmitses oma peeneltrawitsetud käsi.

„Ma pole iial midagi tohtinud!“ ütles ta kord, ja Krishan noogutas heatahtlikult pead.

„Ja jah, teisiti see ei ole. Kes kord peen on, peab jäämagi peeneks. Krahw ei ole harilik inimene, kes kõik tohib! Tema peab ainult peen olema japead püsti kandma ja hästi uhke olema, muidu ei ole ta kellegi korralik krahw! Kui kord weidi tahaksite üles tõusta, oleks hea, sest ma pean sellegi nurga puhtaks pühkima!“

Tutwuse esimestel kuudel rääkis krahw ainult wähe ja leppis waatlemisega. Aegamööda sai ta aga julgemaks, ja kui tal kahju oli, et iial ise midagi ei tohtinud teha, siis leppis ta õige hästi waikse waatleja osaga. Tema ei olnud oma elus ju millegi muuga harjunudki.

Krishan omalt poolt hakkas waikse, alali lahke herra wastu teatud heasoowlikkust tundma ja kuuris alati teda silmadega otsima. Ka tundis ta rõõmu, kui oma tõllaga wõis krahw'i ukse ees peatada, ehk küll talle peaaegu otse haiget tegi krahw'i alatine küsimus: „Teab ta, kas mina tohin kaasa sõita?“

„Tahan Teile midagi ütelda, herra krahw“, ütles ta ühel päewal temale nelja silma all, kui krahw jälle tõllapesemist waatles, „see ei paku tõesti kellegile löbu, proua krahw'inna seltsis sõita. Tema ei wasta sugugi minu maitsele, ärge pange pahaks, ja ma tean, et teda ka keegi ei salli. Mis jootraha on, seda ta üldse ei tea, tõllad on tal ka maksmata — eks, see on ju ülekohus? Ja kui jaamapidaja Teid nii ei armastaks, proua krahw'inna wõiks kaua oodata, enne kui jälle wälja saaks sõita. Ärge pange pahaks, herra krahw: ütlesin seda niisama muidu!“

Kas krahw sellest Krishani pikast kõnест aru sai, polnud märgata. Ta ütles: „Kas tohin?“ ja istus siis pingile.

Krishan ei oodanudki wastust. Tema oli parajasti ühest kolmanda järgu tõllast tühja hiirepesa leidnud ja silmitses seda rahuliku perekondliku õnne ülejääki mõtteid mölgutades. Sellepärast ei pannud ta ka krahw'i tähele, kes kõhatades rääkima hakkas, sest et see tähelepanematuis teda julgustas.

„Mina teda naiseks wõtta õieti ei tahtnudki“ ütles ta, „aga ema soowis seda. Partii oli ju seisusekohane. Minu wanema wenna mõisas teenis üks wäike toatüduruk —“

Ta kogeles ja löi silmad maha.

Krishan aga oli ainult wiimast sõna kuulnud ja noogutas pead, mõtted laiali:

„Oh, need wõiwad kenad olla!“

„Tahtsin teda kosida“, algas krahw uuesti, ja Krishani käest oleks peaaegu suur hari maha kukkunud imestuse pärast.

„Oh sa Jeesuke, kuidas wõisite ometi niisuguste asjade peale mõtelda, herra krahw! Teie ja teenija tüdruk — seda Te ju ei tohtinud!“

„Ei, ei tohtinud!“ ütles krahw täieliku lootusetuse ilmega. „Midagi, mida tahtsin, ma ei tohtinud. Tahtsin saada heameelega põllumeheks, aga ema ütles, mina ei tohtiwat ju mõisa walitsejaks hakata; oma mõisa ostmiseks puudus mul aga raha.“

„Mis Teie ema oli, see oli mõistlik naine“, tähendas Krishan.

Ta harjas nüüd hoolega kolmanda järgu katkist polstrit ja terwe tolmupilw ümbritses teda.

Krahw kõhatas tahtmatult, siis jatkas ta:

„Ema ütles, kuningas pidada minu eest hoolitsema, kuna ma pärit olla suurtsugu perekonnast. Sellepärast satusin kotta.“

„On see see koda, kus kuningas elab?“ küsis Krishan, ja kui krahw pead noogutas, naeris Krishan heatahtlikult: „Nii on õige! Niisugune mees kuulub kuninga lossi!“

„Aga need herrased ei sallinud mind ometi iseäranis heameelega“, wastas krahw wiivitades. „Mina ei oska juttu westa, ja nad ütlesid, mul polla ametissejäämiseks küllalt mõistust.“

„Noh, kuule nüüd juttu!“ hüüdis Krishan wihaselt. „Mitte küllalt mõistust? Sa helde aeg, mis inimeselt meie päewil kõik weel nõutakse! Kui keegi krahw on, siis ei tarwitse tal ju enam mõistust olla; seda ei ole talle Jumala eest enam waja!“

Krahw naeratas pisut sõbra wiha üle ja ometi näis see temale meeldiwat, rõõmu tegewat. Ta istus pisut kõwemini pingile ja waatas wabamalt ringi.

„Siin on õige hea olla!“ ütles ta. „Kas tohin iga päew tulla?“

Selle küsimusega lõpetas ta igakord oma jutuwestmise Krishaniga ja jäi siis hiljem mitmeks tunniks wait. Täna ei ütelnud ta enam midagi, ja kui ta tüki

aja pärast lahkus, läks Krishan jaamapidaja juure.

„Herra“, ütles ta, „wana krahw oleks minulgi pea segamini ajanud. Pisut weider ta on, aga see kõik on ta naise süü, sest see ajab iga mehe peast ogaraks.“

„Seda arwan mina ka!“ pomises jaamapidaja. Ta toppis parajati piipu ja tegi seda korralikult.

Siis tõstis ta pea.

„Kuule, Krishan, lase ta istub üsna rahulikult tõllaruumis ja ära teda eksita. Ja kui tal jänu on, siis anna talle klaas õlut!“

„Ütlesin talle, et proua krahwinna tõlla eest ei maksa!“ tähendas Krishan rahulikult.

Aga jaamapidaja wõttis põlewa piibu suust:

„Mis see tähendab? Tema ei saa ju parata. Las krahw räägib, ja kui proua jälle tõlla tellib, siis rakenda hobused kolmanda järgu tõlla ette!“

„Sest saab nali!“ naeris Krishan, ja siis waikis ta õhtuni.

Nii oli see tulnud, et krahw Kastohin, kes oma elus iial midagi polnud tohtinud, nüüd ometi koha oli leidnud, kus ta lahkesti vastu wõeti. Ta seisusewennad unustasid tema ja ta hüüdnime, ja isegi teised wäkelinnalased tundsid ta weel waewalt ära, kui ta argelt tänawal käis, et tõllaruumi rutata.

Wõimalik, et ta naine temaga wahetewahel mõne sõna wahetas; aga proua krahwinna käis nii hoolega oma maal elawate sugulastega läbi, et mehe selle juures peaaegu ära unustas. Seda arwasid vähemalt need, kes seda iseäralikku paari weel mõnikord silmitsesid.

Mõne aasta pärast kuulus krahw nii täielikult tõllaruumi raudwara hulka, et kõigest, mis seal sündis, elawat huwi tundis, niipalju kui ta seda üldse oskas ilmutada.

Täna oli nüüd suur päew, sest postijaamapidaja oli nõuks wõtnud uut tõlda osta. Oieti ei olnudki see tõld, waid oli ainult mustaklakeeritud surnuwanker, mis kuuris aukohal seisis; aga just see oli selles wäikses linnas puudunud ja jaamapidaja lootis sellega head äri teha. Tema ise seisis, piip suus, käed taskus, mahedalt naeratades uue wankri ees ja tema kõrwal seisid mitu ta sõpra.

Sest wäikses linnas oli surnuwankri ostmine midagi rõõmustawat. Seal seisis kohaliku nädalalehe wastutaw toimetaja, kirjastaja ning trükkija, kes juba waimus kirjutas artikli: „Uueaja wõidurikkast edust“; seal seisis wanem arst, kellele ta haigete kiirem surnuaeda wiimine ka näis lõbu tegewat; ja pime-das nurgas seisis muidugi ka krahw. Palweliku õnnegs silmitses ta lakeeritud wankrit.

Jaamapidaja patsutas talle heatahtliselt õlale:

„Noh, herra krahw, kui ma selle wankriga Teie proua lasen ära tuua, siis ei ütle Teie mitte Krishanile: „Teab ta, kas tohin ka kaasa minna“.“

Teised naersid, aga krahw silmitses rääkijat kaheldes. See kestis alati tüki aega, kuni ta süttust naljast aru sai, ja praeguse nalja kohta ei tundud ta huwitust.

„Ei tea, kas mina kord ka selle ilusa wankriga tohin sõita?“ küsis ta argelt.

„No muidugi!“ wastas jaamapidaja südamlikult naerdes.

Ja arst omalt poolt kinnitas:

„Wististi!“

Nüüd wõttis krahw omas nurgas jälle istet ja ta silmad särasid rõõmu pärast.

Teised waatasid üksteisele pilkawalt otsa, ainult Krishan, kes pisut eemal seisis, ei naernud. Ta tundis oma sõpra nüüd täpselt ja teadis, et krahw ainult sellepärast õnnelik oli, et ta elus midagi esimest korda tohtis.

Järgmistel kuudel tundis krahw postijaamapidaja tõldade vastu wähe huwi. Ainult surnuwankri sõidud kütkestasid teda, ja Krishan, kelle hoole wankri juhtimine usaldatud, pidi talle peensuseni seletama, keda ta sellega wiinud. Oli parajasti haigusrohke aeg, ja jaamapidaja tegi oma wankriga tõesti head äri. Umbrusesgi nõuti wankert ja Krishanil oli palju tegemist.

Siis jutustas ta krahwile, keda ta wiinud, ja see kuulas põnewalt. Wiimaks küsis ta harilikult; „Eks, mina tohin ka selle wankriga sõita?“ — küsimus, mille peale nii Krishan kui ka jaamapidaja alati elawalt jah ütlesid. Ja kuna see küsimus õige tihti kordus ja mõlematele kõigest heatahtlusest hoolimata pisut naeruwääriliku maitse omas, siis nimetasid nad surnuwankert alati „krahwi wankriks.“

Kewade tõi külmad ilmad, mil linna arstidel palju tööd oli. Kui ühel wihmasel hommikul jaamapidaja oma ukse ees seisis, tuli nädalalehe omanik ja trükikija sealt mööda, pakike kaenla all ja nägu särav.

"Pidin 200 surmakuulutust trükkima!" ütles ta.

Jaamapidaja popsis piipu wiiwu aega edasi, siis küsis ta eneselt:

"Kelle käes on nüüd kord?"

"Noh, ja seda sina ei tea?" Wana krahw, kes siin alati Krishani juures istus, on eile surnud. Akki ja ootamatult, ütleb surmakuulutust, ja selle on kirjutanud, sügawasti murtud lesk. "Kas tahad üht kuulutust saada?"

Jaamapidaja oli piibu suust wõtnud ja wahtis üksisilmil üles hallisse taevasse.

"Ei!" ütles ta, ja pööras kõrwale.

Kuuris pesi Krishan tõlda, kui perrimees ilmus.

"Krishan," ütles jaamapidaja, "wana krahw on surnud!"

Sulane peatas töös.

"Oh — Issand!" hüüdis ta. Siis kiskus ta mütsi peast ja wahtis üksisilmil pimedasse nurka, kus ta sõber harilikult oli istunud. Ka jaamapidaja wahtis sinna, ja kumbki ei lausunud sõnagi.

Tund aega hiljem seisis postijaamapidaja oma kõige paremas, mustas kuues "sügawasti murtud" lese ees. See istus, leinariided seljas, kõiksugu wana koluga ja piltidega täistopitud toas ja silmitses sissetulijat jääkülmal.

"Teie soovite?" küsis ta ja ajas oma kõhna keha kangeltpüsti.

Aga postijaamapidaja polnud kartlik mees.

"Tahtsin küsida matuste järele. Minu uus wanker on õigel ajal siin ja mina ise juhin seda. Muidu ma seda ei tee; siin aga tahaksin ma seda teha, ja et ma Krishani ka ei taha lõbust ilma jätta, siis peab ta minu kõrwal pukis istuma — kui teener!"

Krahwinna oli pikkamisi tõusnud.

"Minu õepoeg, parun Schlieffen, kannab mu unustamata abikaasa matuse eest hoolt. Ma tänan Teid Teie lahkuse eest, herra jaamapidaja; aga wanker tuleb paruni mõisast ja see wiib krahwi põrmu meie päriks ostetud matusepaika. Teie ei tarwitse ennast siis mitte waewata!"

Ta tegi lõpetawa käeliigutuse, aga jaamapidaja ei liikunud paigast.

"Noh, siis oli minu Krishanil õigus. Tema ütles mulle: "Pange tähele, kui meie wana krahw sureb, siis ei tohi ta ka meie surnuwankril sõita. Mis ta elus iial tahtis, seda ta ei tohtinud." Nii ütleb Krishan, ja ma näen, et ta Teid hästi on hinnanud. Minul on Teie päriks ostetud matusepaik üks kõik. Minugi pärast sattugu wana krahw sinna tohletanud auku, sest kui inimene surnud on, siis on see üks kõik, kuhu ta sattub. Aga kui mina Teie asemel oleksin, siis asetaksin ma ta meie surnuaeda, teiste inimeste keskele. Seal paisatab päike ja laulawad linnud, ja mina ning Krishan läheme kord ka sinna. Ja ma usun, maapeal wiibis ta ometi kõige armsamini meie juures tõllakuuris. Aga nagu juba ütlesin, on Teie päriksurnuaial ruumi, olge lahked. Krishan ja mina, meie tahame teda aga sõidutada, olgu see kui kaugele tahes; seda olème temale lubanud tihti ja tihti, ja sellest meie ei loobu. Ja kui Teie takistust teete, proua krahwinna, siis toon ma Teile arwed kõikide Teie sõitude eest, mida Te iial pole maksnud ja millest Te teete, nagu peaks see nii olemagi. Ja herra parun Schlieffeni tunnen ma ka. Temal on muudki teha kui Teie wõlga tasuda; tema peab raha parem oma taskus, kui et seda teiste taskusse pistab. Ja täna õhtupoolikul ootan ma otsust!"

Proua krahwinna oli tüki aega minestuses pärast seda kõnet. Kuid ta ärkas jälle, ja postijaamapidaja ning Krishan said oma tahtmise. Nad tohtisid krahwi surnukeha ilusa surnuwankriga wiia mitte üksi matusele, waid kogu ni wälkse linna ühisele surnuaiale.

Nimelt selgus, et Schlieffeni päriks ostetud surnuaial ainult weel ühele sugulasele ruumi oli. Sellepärast otsustas krahwinna seda kohta parem omale hoida ja oma meest segatud seltskonda jätta, kus tal wiimastel aastal oli olnud nii hea olla.

Nii see siis tuli, et krahwi kalmu kohal samad linnud laulawad, kes laulawad Krishani kalmu kohal. Mõlemad kalmud seisawad ligistikku, ja mõlemad on wäga metsikuks jäänud. Sest postijaamapidaja, kes nende mõlemate eest hoolitses, on ka juba läinud sinna maale, kus isegi krahw tohib teha, mis tahab.

Õrn teatus.

Ameerika kirjanik Mark Twain.

Kui meie õnnis kohtunik Begli kord kohtus komistas, trepist alla kukkus ja oma kaelaluu murdis, — jäime meie kõik mõtlema, kuidas sellest kurvast juhtumisest tema naisukesele teatada. Wiimaks leidsime hea nõu: asetasime surnukeha meie wana ja ausa woorimehe wankrile ja käskisime korjust proua Begli majasse wiia, olles aga seejuures võimalikult kombeline ja õrn. Eritipüüdisime woorimehe tähelepanu juhtida sellele, et ta wanaeidele õnnetusest mitte kohe ei räägiks, waid teda selleks enne ette walmistaks.

Soowitud kohale jõudes, hakkas meie woorimees kisendama, kuni lõpuks kohtuniku naine trepile ilmus. Woorimees küsis: „Kas siin elab leskproua Begli?“

— „Leskproua Begli?... Ei, siin ta küll ei ela“. — „Aga ma wõin kihla wedada, et ta siin elab! Aga, ükstäis kõik. Ütelge, kas siin elab kohtunik Begli?“ — „Jah, ta elab siin“. — „Aga ma wõin kihla wedada, et ta siin ei ela!... Kuid, olgu, mul ükstäis kõik! Ei ma hakka seepärast waidlema. Ütelge, kas ta on kodus?“ — „Ei, kodus teda ei ole“. — „Aga ma wõin kihla wedada, et ta kodus on. Waadake, proua, toetage nüüd selgkindlasti wastu seinä, ma ütlen Teile nüüd midagi, nii et Teile, wõib olla, jalulgi ei seisa. Õnnetus juhtus! Siin minu wänkris puhkab wana kohtunik. Waadake ta peale, ja Teile näete, et ta enam ülesse ei tõuse!...“

Pojad.

Monteneegro kirjanik Simo Matawulj.

Kõik oli juba walmis: hauad kaewatud — soldatid kohal — hukkamõistetud jumala-armu saanud — kõik oli walmis. Oodati ainult weel kümnendat hommikutundi, mis pidi olema waestele patustele wiimseks tunniks.

Surmamõistetud istusid ühekordse maja kijas. See maja seisis keset ainust majaderida, mis jõega kõrwti jooksis. Nii linnakese kui jõe nimi oli Tsernojewitsh Rjeka.

Surmamõistetute käewarred olid nõõridega seotud, aga nii lödwalt, et nad wabalt said käsi liigutada. Nende seltis pingil istusid neli monteneegrolast: üks neist kandis habet — oli siis papp. Kaks soldatit seisis, püss jala kõrwal, kiwitrepi ülemisel astmel.

Aeti juttu ja suitsetati, teretati wahtewahel ja joodi klaasikesest wiina, mida üks wanaeit pakkus. Eit tuli ja kadus ukse kaudu, mis koja põranda sees oli.

Wanem surmamõistetu, tugew, umbes 40 aastat wana mees, oli kõige jutukam ja waljum.

Tänewale oli kogunud paks rahwahulk. Jõe mööda tuli mehi paatidega ikka weel juure. Naised panid kompsud käest maha, astusid ligemale, küsisid, milles asi seisab, ja kuulsid siis kogu loo:

Wangid seal ülewal, onu ja wenna-poeg, olid Cattara rannal ühe wana eide ja selle teenija ära tapnud, maja tühjaks rõõwinud ja pidid nüüd surema. Nimelt tänasel turupäewal — nagu seda Monteneegro komme nõuab.

Linna ääres, kaldapalistuse all, olid 12 soldatit reas seismas. Kallas oli mehekõrguselt müüritud, ja kuna wesi natuke oli alanenud, siis oli äärekene kaldaliiwa kuiw. Seal taheti otsus täide saata.

Ohwitser õpetas soldatid ja harjutas neid rinna peale sihtima — täpselt ja ühtlasi — kuus ühe, kuus teise peale. Siis kamandas ta kaks wõi kolm korda:

„Püssid palgesse — tuld!“

Muidugi olid padrunid ilma kuulita. Teretulnud etendus nägijatele.

Linnapealik oli oma kantseleisse jäänud; see oli väike, madal tuba linna ääres. Mees oli silmanähtawalt ärritatud ja pingul. Käis närwiliselt edasitagasi, seisatas, istus, waatas iga silmapilk kella ja suitsetas kui korsten.

Kirjutaja istus laua taga ja luges tasakesi weel kord surmaotsust, et tal seda parem oleks hiljem rahwale ette lugeda.

Nii palju inimesi walmistasid endid ette kaht elu häwitama wõi seda pealt waatama — ja palaw, rahulik juunikuu-päike säras.

Imelik küllalt oli ka selle kirju pildi raam. Peab enesele ette kujutama sügaw kuristik, mille põhjast iial üle kolmekümnekuue tähe ei näe, ja selle keskelt wuliseb läbi laisk madal wesi. Paremal pool seisab lage kalju Obod oma kuulsate waremetega (Tsernojewitshi kantsiga ja esimese Lõuna-Slaawi trükikojaga); pahemal pool täna — õieti pool täna, kolmest wõi neljastkümnest majakesest palistatud ja alati täis kuiwatatud kalade haisu.

Äkitselt jääb rahwas wait.

Wanem wang astub eeskoja käsipuu ääre ja hüüab:

„Tere hommikust, monteneegrolased! Ütelgu mulle keegi, olen ma kahwatanud?“

Keegi wastab alt:

„Ei, wennasüda! Punane oled sa kui maalitud ja priske kui neiu, eht kangelane kangelaste hulgas.“

Röowel kõneleb edasi:

„Noh, waata, mina ei ole kaotanud julgust. Ma suren mehena, nagu ma mehena ka lahinguwäljal surmale olen silma waadanud. Jutustage seda kodus! Ja kuidas ma sõjas olin, seda teab minu pataljon ja nii mõnigi teist: seda teab meie würostki — tema andis mulle wapruse eest medalje.“

Hüüded alt wastawad:

„Ja jah, raudne mees, wägimees. Kahju temast!“

Röowel wiskab käega ja küsib:

„On siin keegi minu külast?“

Kui keegi ei wasta, jätkab ta:

„Ehk ongi parem, et siin kedagi ei ole.“ Aga mul on midagi südama peal. Kuulge mind. Ma palun teid, naabrid, teatage seda minu ülemusele ja paluge teda, et ta würosti minu eest paluks. Mina ei palu midagi ülekohtust. Kuulge

mind! Mul on kaheksa-aastane poeg. Lubage — eht kotkapoeg. Temast saab parem mees kui isa. Ja sellepärast soowin ma, et minu lapsele antaks see medalje, mis mina teenisin ja kandsin. See on minu wiimne ja ainus soow teel, mis mul ees seisab.“

Ta sammus pingi juure tagasi, kiiduawaldustest saadetud.

Papp pööras noorema wangi poole:

„Mine sina ka, ütlerahwalepaarsõnal!“

See teine oli väike, kidur, väikeste punakate wurrukestega, paenduw ja kärmas kui kass. Seda oli kõigest ta liigutustest näha. Ta kehtas õlgu ja ajas mokad prunti, nagu oleks ta tahtnud ütelda: Misjaoks see kommet? Aga papi uue kutse peale astus ta ette ja ütles ruttu ning pakaselt:

„Minul ei ole kedagi tänada aga mingisugust soowi awaldada. Ütlen ainult, et me mõlemad seda wäärt oleme, mis meid ootab. Sest meie oleme palju pattu teinud. Andke mulle andeks, monte-neegrolased — ja nüüd Jumalaga!“

Ilma julgust ja rahulikkust ilmutamata — ei, wäsinult, tusaselt, ärewalt, nagu ta seda tõesti oli, läks ta oma koha peale jälle tagasi.

Rahwas raputas pead.

Papp tõusis ja jättis wangid Jumalaga. Need suudlesid ta kätt ja tema nende otsaesist.

Wanem hüüdis naerdes:

„Papp, ma täna sind! Sul on aeg minna, et meid meie igawese maja ees oodata. Laula meile ilus haualaul — ja Jumal andku sulle andeks!“

Trepil sai papp kokku ühe kõhna, kondise wanamehega, kes temalt küsis:

„Papp, kas tohin ühega neist õnnelastest sõnakese rääkida?“

„Usun, jah. Aga ruttu, sest waata, pealt tuleb juba pealik. Aeg on lõppu teha.“

Wanamees wankus üles, suudles nooremat kurjategijat ja sosistas talle midagi kõrwa. Waenemees kahwatas, hakkas wärisema, kahmas otsaesist ja karjatas:

„Ei, Jumala eest, ei, ei . . . Kutsuge pealik, ma palun teid, kutsuge ta, palun teid kõigi pühade nimel — tulgu ta kohe siia!“

„Seal ta on,“ ütles üks waht. „Mis sa poisile kõrwa sosistasid, wanamees?“

„Mitte midagi paha, ausõnal!“

Rahwahulk andis pealikule ja ta kirjutajale teed, ja meeleheitlik mees hüüdis uuesti:

"Pealik, ma palun sind . . . wannutan sind . . . ära luba seda . . . ära luba seda . . ."

"Mis sul on, poiss?"

"Ema . . . ema tahab minu juure tulla . . . Ta on siia tulnud, ütleb isa Marko, ja tahab pojaga rääkida. Ma ei wõi . . . ei jaksa . . . mitte kuidagi. Näen ma teda, siis muutun wanaks naiseks . . . ja suren autult . . . Wannutan sind Jumala ja püha Peetruse juures, ära luba tal siia tulla!"

Pealik andis panduuridele käsu, wana emakest tagasi hoida.

Siis ütles wana Marko:

"Seal ta nüüd on! Ta tuli poega ta wiimsel tunnil trööstima — tahtis talle jutustada, et pojale eile öösel poeg sündis."

"Poeg . . ." hüüdis surmamõistetud häälega, mis kõike muud, kuid mitte rõõmus oli.

"Oo, wennapoeg, olgu ta õnnelik järeltulija! Mõtle: esimene järeletulija. Jumala eest, see tähendab õnne ja rõõmu — weel selgi tunnil."

"Õnne! Rõõmu! . . . Õnnetu!" oigas wennapoeg. "Mis ma pojaga teen? Peab ta minu ja sinu wägitätikke mälestama?"

"Lojus!" susistas onu. "Oled sa montenegrolane wõi kes? Sina ei rõõmus-tagi oma poja üle?"

Wennapoeg weel wihasemalt:

"Rõõmusta? Kõike paha soowin ma talle. Hukkugu ta kohe, et keegi minu nime ei kannaks."

Wahid käskisid:

"Üles, mehed, alla!"

Rahwahulk woogas nende kannul. Wanem hakkas jälle suurustama, laulma ja oma poega hüüdma; noorem põoras pea ja ütles ärdalt:

"Miks karistab mind Jumal selle wiimse waluga? Edasi, mehed, rute-mini, rutemini, et warsti ots tuleks!"

Kohtupaigal seistes ütles wanem pealikule:

"Tahaksin weel mõne sõna ütelda . . ."

Ta laskis pilgud rahwast üle käia: nähtawasti ootas ta weel mingisugust teadet — armu.

Ja wennapoeg palus:

"Ei, pealik, ma palun sind, tee ruttu . . . tee ruttu!"

Pealik tõstis käe.

Sügaw waikus.

Kirjutaja luges otsuse ette.

Siis kõmatasid püssid, ja kaks inimest langesid.

Wõtke, sõbrad!

Andres Silla.

Rõõm ja lust, mis elu jagab
mulle oma armu wäest
ja mis minu rinnas magab,
wõtke, sõbrad, minu käest!

Tahan, et teist eluilu
läbi hoowaks noores eas,
kestes kuni eluwilu
halliks teeb te juuksed peas.

Aga walu, sügaw, raske,
sõbrad, jätke minule
ja mind tema seltsis laske
waikselt minna-hauisse.

Sinn mere all.

Inglise kirjaniku Mag Pemberton'i romaan.

5

„Jätke mind siia, kapten,“ palus ta, „sest nagu nii ei suuda ma enam sammugi astuda. Minge alla randa, Lõunataht peab ju warem wõi hiljem pärale jõudma, ja siis olete Teie kõik päästetud. Täna Teid, mister Begg, sest Teie olete alati minu wastu lahke olnud, Jumal tasugu Teile selle eest, ja nüüd jätke mind minu saatuse hooleks. Soowige mulle head ööd ja siis laske mind rahulikult unuda!“

„Hüwa, mu poeg, kuid mitte siin! Waid kohal, kus homme kõik kõige parema sõõgitiuga jälle üles ärkame. Teie teate ju, Dolly et ma olen tugew? Nüüd näete, ma wotan Teid kätte kui tule ja siis läheb kõik julgesti edasi — enesestki mõista, Ruth Fortnergilli maja.“

Dolly ei wastanud, waid wajus jõuetuna minu kätte wahela, nagu nõrk, tahtejõuetu laps.

Peeter Bligh kiskus — nii piki kui ta oli — aia ette maha, ja Seth Barker ajas segast juttu.

Seadsin enese ta ees üles, ja see mahtis mulle palju waewa, enne kui ta aru sai, mis ma temast õige tahan; kuid lõpuks sai ta minu nõust aru ja tegi selle järgi.

„Awage aiawäraw,“ ütlesin talle, „kui mitte teistki, siis jõuga. Kuid awage wiitvitamata, kõigi jumalate nimel.“

Seth Barker wirutas oma malalaga hea müra wastu wärawat, millele isegi kindlusewäraw wastu poleks pannud.

Jooksin koha wäike Dolliga aeda ja hüüdsin seejuures Seth Barkerile, et ta Peeter Blighi sisse toimetaks.

Armasin, et maja on tühi; seega oleks kõige parem, kui ilma jututa sisse läheme ja ukseid oma järgi suleme, nii et udu meile järgi ei pääse.

Jooksin sõna tõsisel mõttes wõidu surmaga ja jõudsin meigi õnnelikult sisse.

„Looge mister Bligh tupp,“ hüüdsin Barkerile, „ja siis murdke ka see uks lahti — aga tähtu!“

Olime juba werandal, majasse wiima ukse ees, ja juba wihutas Seth Barker oma kaigast, et minu käsu kohaselt ta teist ust purustada, kui see äkki awati.

Walge walguksjuga sähwatas werandale, ja meeldiw mehehäääl ütles:

„Kiiresti sisse, mu herrad! Ja siis suluge kähku uks, kui oma elust lugu peate!“

12.

Lineaja wintfutufesed.

Wõlde omale kergesti ette kujutada, kui üllatatud ma olin, kui nägin, et üks Czerny meesest majasse maha oli jäänud!

Õnimesel filmapilgul olin ma niimõrra imestatunud, et ei teadnud, kas tuleb tupp astuda wõi aga põgeneda.

Laterna walguks pimestas mind tõsisel mõtetes, sest ta langes just filmisje, nii et ma mitte midagi ei näinud.

Mäletan veel selgesti: hoibsin Dolly Benni kätte wahel, Seth Barker tiris ja kiskus Peter Blighi oma järel, ja nii et wõinud dieiti keegi minu kahlemise üle imestada.

Seft kõik neli olime meie pooljurnud, ja kuidas oleksin ma julenud jalga sellise majasse tõsta, kus ma isegi ei teadnud, kes veel seal sees asub ja kas meie peale sees ei oota sama paratamatut surm, kui wäljas?!

Weel ei olnud ma kindlale otsusele jõudnud, kui endine häääl jälle kuuldawale tuli ja nõudwalt ütles:

„Kõige kiiresti tupp, mu herrad! Meil pole aega kaotada, sest peagi täidab udu kogu maja ja siis oleme juba kõik surmalapsed!“

„See häääl ei peta!“ ütlesin endamisi „Kõige kiiresti sisse peale tupp!“

Salajane tunne ütles mulle, et see wõõras pole meie waenlane, ja kui ma teda weel järgmise ukse lähel näha sain, kõrgele tõstetud lambiga käes, et meile teed näidata, lõpetas kõik minu kahklus ja kartus.

Kiirelt järgnesin talle teise tupp, mille ukse ta hoolikalt kinni pani, niipea kui sisse olime jõudnud.

Seda tuba polnud ma näinud, kui ma Ruth Fortnergilli ühes olin otsinud.

Ta polnud suur, kuid koha esimese pilguga nägin, et kõik aknad olid hoolikalt kinni kaitstud, et mitte ütelda; kinni topitud, kuna tea tagapõhjas seisid isearalik rida tööriistu, masinaid ja sisseseadeid, nagu neid harilikult ainult nähaakse teemla-laboratooriumides.

Ukse õhufese wäiktoru otsas põles mingisugune gaas ja kogu toas walitses järe, elustaw õhk.

Kus meie ka iganes ei oleks, üks oli kindel: Siin wõis wõhemalt hingata ja see juba oli Jumala õnnistus.

„Sunnetus tabris meid metsas,“ ütlesin ma mabändebes, sest arwastin, et aeg on käes, kus ma illumise põhjustest pean teatama. „See waene pois siin minestas ära ja Teie teate igatahes, kuidas teda wõiks aidata, sest muidu ei asuks Teie ju siin majas. Olen Teile igawesti tänulik kõige eest, mis Teie tema kasuks ka igane teete.“

Wõõras mõttis meid oma tarkade filmade uudishimulikkude pilkudega, siis ütles ta kaastundlikult, et ma Dolly diwanile põlewa gaasileegi kõrwale asetaksin.

Peeter Bligh oli juba toolile wäinud ja hingas niiwõrra aplalt wärsket õhku, et arwata wõis, et ta meile õhku hingamiseks enam järele ei jäta.

Minult walaškala-kopsuga warustatud Seth Barker seisis, jalad laiail, kejet tuba ja wõttis rahulolewalt ümberringi kui härg, kes heale karjamaale sattunud.

Arwan, udu, mis talle weidigi wiga wõiks teha — pole üleüldse olemas.

Meie peremees naeratas weidi kohmetanult ja seletas rahustawalt:

„Wie minuti jooksul on noormees jälle ja'ul. Siin õhku küllalt. Temast jatkub meile justament kolme päewa jaoks, sest meid on praegu witekest.“

Ta wõttis filmapilgu, et siis tasemini juure liwada:

„Jah, kolme päewa jaoks — ja siis — nojah, siis on meil iltagi weel aega, et edaspidise tulewiku üle järgi mõelda.“

Ma ei teadnud, mis ma talle pidin wastama, ja ka teised teadsid seda sama wähe.

Nüüd awas Dolly Benn filmad, kuid lamas ilka weel kahwatuna ja jõuetuna diwanil.

Toas polnud midagi muud kuulda, kui põlewa gaasi siin ja meie lõõstutawad hingetõmbused.

Doktor — sest meie lahse peremees oli arst — tõndis taha, pea hääletult, mööda tuba, astus ühe masina juurest teise juure ja uuris, kas ta kõik korras on.

Nii mööduis wõis minutit, mille järgi ta lõpuks küsis:

„Miks jäite saarele ilma peawarjuta?“

Sain sellest aru, et ta Edmund Czerny meeste poole ei hoidnud; ma ei tahtnud, et ta meid kuidagi kahlustaks, ja algasin selgitustega.

„Jäime ettewaatusse pärast siia, doktor,“ ütlesin ma. „Ja ainult oma ettewaatusese wõlgneb kõrbes tänu, kui ta ämbliku wõrku ei satu. On tarwilik, et Teie lõtt kuuleksite. Meie ei tulnud Ken-saarele mitte seepärast, et oleksime Edmund Czerny sõbrad, ja ka tema ei pea meid

äärasteks. Kuid pärlge meie üle teateid proua Czerny'lt, kui Teie eht tulewiku temaga ko'ku puutute, ta ütleb siis Teile, mis meid siia on toonud. Teie päästsite meid kindlasti surmast, kui meid siia siisse lasite, nii siis on meie kohus Teile warjamata ütelda, et päew, mil Edmund Czerny meid kohtab, tähendab musta päewa, — kas meie wõi ka tema jaoks, nii kuidas saatus otsustab. Sellest jatkugu siisjehatuseks, muu osa järgneb niipea, kui weidi jõudu oleme kogunud.“

Olin seda ütelnud rahulikult ja ilma kiiruta, sest wõlgnesin talle awalikkust, olgu ta sõber wõi waenlane — ta oli ju meie elupäästja.

Siiski pani see minu imeztama, kui ta jõnagi ei wastanud, waid alalõpmata oma masinate ja aparaatide kallal edasi urgitses, nagu ei saaks ta millestki aru.

Kui ta lõpuks siiski jutuga algust tegi, päris ta kõige pealt mis Ruthi järgi.

„Proua Czerny?“ küsis ta rahulikult. „Kas on siis weel mõni proua Czerny olemas?“

„Oleks ta mulle paremalt ja pahemalt poolt paar tükki üle kõrwade tõmmanud, see poleks mind enam üllatanud.“

Mõeldagu ometi: Seal seisis mu ees mees, peale selle weel Ruthi maha, kes polnud teistega koos põgenenud merealusesse linna, waid siia oli jäänud ja rahulikult masinate kallal nokitses, kindlasti ainult selleks, et uurida selle neetud udu omadusi ja awadusi, mille kätte meie peaaegu oleksime lämbunud, ja see mees ei tunnudki Ruthi!

Ja millise tõhkuuse, millise tähtsusega ootas ta minu wastust, kuna ta minu ees seisis ja ja oma käsi walgesse põlle pühkis!

„Teie ei tunne proua Czerny?“ hüüdsin imestanult. „Et ole midagi weel temast kuulnud? Rust olete siis õige siia sattunud, doktor, et Teie midagi ei tea? Kas Teie siis ei tea, et Edmund Czerny' on naine, laulatatud ja sea-duslik abielunaine?“

Jällegi toimis arst oma aparaatide kallal, kruwis siin, awas seal mõne wentiali ja lausus seejuures:

„Tulin würist Czerny'ga kolme päewa eest saarele. Et tal naine on, sellest ei rääkinud ta sõnagi. Ameerikas oleks wist inimest küll — arwan noori ilusaid daame, kes selle küsimuse wastu huwi tunnekid, — nimelt würist Czerny abielu wastu — “ Ta peatas filmapilgu ja lihas siis pilkawalt juure: „Teie ja Teie mehed on nähtawasti würistinna sõbrad?“

„Meil pole würistinnaga kõige wähemattitegemist. Mina, näiteks, tunnen ainult mis Ruthi ja armastan teda, kuid mis ma teda armastan, seda ei tea ma isegi. Edmund see-

wastu on sama wähe würl kui Teie wõi mina. Ta pole midagi muud kui Edmund Czerny, see Wene muusikant, kes Kiwieras wäse tütarlapse oma wõrku meelitas ja nüüd siin surmani wintjutab. Kujutage omale ette noort Ameerika tütarlast, doktor — "

Arst pööris nende sõnade juures äkki minu minu poole, ajetus minu ette ja waatas mulle estmest lorda otja tõesti kaastundlikkude silmadega.

"Teie ütlete: Ameerika tütarlaps?"

"Ja muidugi, doktor, ameeriklanna! Raudteekuninga Rupert Fortbergilli tütar, kes oma miljoniid teenis läänepooljel Pacific-raudteel. Kui Teie veel Gibe hukkumist mäletate, siis tuleb Teile ehk meele, millist hirmust surma ta pidi surema. Ta poeg — Henrick Fortbergill — elab weel praegu Ameerikas. Annaksu oma terve waranduse käest, kui temale teatada wõiksin, millise kurwa saatuse osaliseks on saanud ta öde sel saarel. Seks otstarbeks sõidab praegu mu laew San-Franzisko poole, s. o. ma loodan seda wähemalt, et ta sinna sõidab, sest kui mitte, siis puhkab laew juba meripõhjas."

Jutustasin talle kogu oma loo ja kuna jutt oli Ruthist, siis oli ka kogu mu jutustus soe ja südamlis; doktor ei jaganud mu ärritust, waid kuulas kogu aeg waikides pealt, peaaegu unistawalt.

Olin juba lõpetanud, ja weel tüff aega istus doktor waikselts oma kohal. Võpuks küsis ta: "Teie olete seega oma laewal siia sõitnud? Kuid see on ju arusaadaw, sest jala Teie siia poleks pääsenud. Ja proua Czerny kutsus Teid oma juure?"

"Kutsunud ta mind küll ei ole, kuid ometi pidin ma siia tulema," wastasin mina. "Kui ta mehele läks, jättis ta oma abwolaadi juure teatud summa raha, et ma teda aasta hiljem seks otstarbeks renditud laewal waatama tuleksin. Töötasin seda ja pidasin ka oma sõna; mis moel ma nüüd Euroopasse tagasi pääsen, teab ainult Jumal. Wõib olla, ei jõua me sinna enam ilalgi!"

Arst noogutas ainult pead, ei wastanud aga sõnagi. Siis pööris ta ümber, nagu ei huwitaks see asi teda enam pikemalt, ja küsis Peeter Blyghilt sõbralikul toonil:

"Noh, wanamees, kuidas käib läib?"

Peeter Blygh tõusis püsti, nagu seda nõuab wiisatus, ja poolstigena ütles ta wäledal keelel:

"Käib ei käi sugugi nii wäga halwasti, kuid püsti seisimine olla äärmiselt raske, sest ka tühi kott ei seisita oma jalgel. Kui meel juure lisan, et mu kõrri kuwo on kui tuisliim, siis wõib omale herra doktor kaunis õige ettekujutuse saada minu olukorrast."

"Kuid udu on Teil igatahes kopsust kadunud?"

"Seda nüüd küll, herra! Wõiksin koguni tantšida, kui asi nii kangel oleks, ja naistest ma just palju wälja ei tee, kui leiaksin ma aga tükkise liha, siis oleks see mulle palju armsam ja ma paraneisin filmapillsesti!"

Arst tõusis waikides püsti ja läks afna juure, kus ta suure kapi awas, mis oli täidetud elatustarwetega.

"Anustan wahel ijegi söömise, kui oma mafinate juures wiibin," arwas ta järelemõttlikult. "See on igatahes wäga rumal harjumus. Kuid kui Teil selleks tahtmist on, siis katsume melle ometi õhtuöödi teeta, siin leiata kõik, mis tarwis läheb. Ja kõõgis on puud, wärskte liha ja kõik muu kraam, mis tarwilik."

Raks minutit hiljem olid juba Peeter Blygh ja Seth Barker töös, et mõislikliku õhtuöödi walmistada, ja pool tundi hiljem paindus laud sõna tõsises mõttes rohketes toiduhulkade all, mida nälgijad hundid lauale olid kannud.

Siis kargasime kõik wileksti roogade kallale, nagu oleksime juba terve kuu näginud.

Hommitust ei küsi ükski merimees palju, ja Peeter Blygh ja Seth Barker õgised aplalt kõike, mis nad lauale olid toonud,

Weel tänapäew fertib wahetewahel mu filmade ette tuba, milles tookord ajusime.

Ümberringi wuhijewad masinad, wäike sifinaga gaasileel, laual tühjad waagnad.

Minu wastu Ameerika arsti noor nagu suurt tarkust awaldawa otsaessiga, mille üle laotastid end ta käharad, ja unistawa naeratusiga ümber suu.

Minu kõrwal wäike Dolly Benn, kes mulle ajuti tänulikult oma mustade filmadega otja waatas ja seega mulle selgesti tõendas, et ta nüüd juba jälle täitja terwe on.

Siis Peeter Blygh ja Seth Barker, kes nõjatufid wastu tooli seljatuge, ja kelle ülipunased põsed kõnelesid täisõõnub olekust. Mõlemad pöpsutastid kui kaks korstent oma lähikest piibu-käse.

Ja samatt kui tookord läbiastab mind õudse hirmu ja piinawa teadmatuse tunne.

Kuides pääseme meie siit minema? Kes awitab meid? Kes on wäitsele Ruth Fortbergillile abiks? Kas tuleb laew tagasi? Wõi puhkab ta juba merepõhjas? Kas kestab uneaeg lüua ja kas elame ta üle?

Oleksin paljn selle eest annud, kui keegi need küsimused oleks wastanud. Kuid keegi ei wastanud, isegi mitte arst, kes ometi selle otstarbega saarel wiibis, et wiimast, s. o. uneaja küsimust, uurida ja lahendada.

"Täname Teie Teie lahkuise ja sõbralikkuse eest, doktor," ütlesin, kui sõdgiaeg oli lõppenud. "Teie olete meie elu päästnud, ja seda ei unusta meie ilalgi."

"Nii tihli kui ma enese elus täis sünn, mõtlen ma doktori — doktori — peale — kusjuures mulle meele tuleb, et meie isegi oma päästja nime ei tea," ütles Beeter Bligh kavalalt juure.

"Doktor Duncan Gray," seletas arst naeratades, "niipalju kui minu nimest lugu peate, küsige minu järgi Chicago ja tuhande inimese hulgast leiate ehk ühe, kes Teile võib ütelda, et doktor Gray kirjutab märkide üle, kuigi ta neid ehk ise hästi ei tunne. Jah, minu on toonud märk siia ja ma kardan, ta võib mu siit ka ära — kuigi ta just mitte koju Chicagoisse, siiski vähemalt maa alla."

"Sgatahes on väljaspool iga kahtluse, et see saar on väga hirmus koht," vastasin mina tasase ohkega, "ja see imestab mind tõesti, et kogu Euroopa sellest midagi ei tea. Seda saart ennast tunnen ma juba aastat wiisteist maafaaridil, kuid uneajast, mis meil peaaegu meie elu oleks riisunud, ei teadnud ma vähematki. Teie aparaatidest järeldan ma, herra doktor, et Teie film wiibite, et teateid koguda selle neetud udu loomu ja omaduste kohta ja tõsiselt selles, ma annaksin hea meelega paar aastat oma elust, kui teaksin sama palju, kui Teie!"

Arst naeratas minu sõnade puhul, põlitas aga osavastit wastusest kõrwale, lausudes:

"Kalkin praegu alles aru saama, kui vähe ma dieti tean, ja see on juba rahuldaw algus. On aga kergesti võimalik, et ma Ken-saarel isegi selle väheste unustan, mida tean. Selle saare omanik on mulle armulikult lubanud siia tulla, et film selles loomulikus ülikoolis õppida — või surra. See on igatahes tark tegu, sest sellega võib kaunis kindlasti oletada, et würst Czerny peagi omi kuisumatust külalistest, kes saart tingimata tahtis tundma õppida — peagi wabaneb. Kas pole tõsi, kapten?"

"Minu nimi on Jasper Begg," vastasin miisakalt. "Wanasti olin ma Manhattani kassija, ja Manhattan oli mis Ruth Forthergilli jahtlaew."

"Ja mina Bee'er Bligh, endine purjemeister, kes oskab igasüüega hästi läbi saada, kut ta ainult kõhu täis on sünnud."

Seth Barker ei julenud end tutvustada, kuid ma nimetasin tema nime ja kõnelesin ta Dolly Bennist

Ujun, et hakkasime sellest minutist üksteisest enam aru saama ja et meie wahel hakkas areinema teatud seltsimehelik wahetord, mille aluseks ühise hädaohu tunne.

Kui meeleäraheitlik me oluford ka ei olnud oli meil siiski, vähemalt a'gul, midagi süüa ja juua; oma piipusid wõisime ka popjutada sest ka tubakat jatkus.

Ja enam ei waja merimees, et õnnelik olla. Olesime sel ööl wist väga hästi maganud, kui mingi kohutaw, üdiwapustaw jündmus meid poleks hirmutanud ja meilt seega une lõpulikult poleks riisunud.

Arst oli meile kõigile wastawa eeskujuliku magabisafeme kätte juhatanud.

Dolly Bennile diiwani, mulle suure nahtse tugitooli, Beeter Blighile ja Seth Barkerile laiad waidad akende ees, kuna ta ise ronis wõrkkiiku, mis rippus uksepuitade wahel.

Olime üksteisele juba head ööd soowinud ja tahtsime parajasti magama heita, kui kuulsiime aias kohutawat kisa, mis pani wene soonetes tarretama.

See kisa oli nii hirmus, nii wäsit, tuletas nii väga meele inimest, kes kisenab oma wiimses hädas, nähes paratamatud surma filmi ees, nii et meie filmapilksest püüsti kargasime ja hinge kinni pidades kuulatama jäime.

Terwe minut ei lausunud ükstei meist sõnagi, et liigutanud sõrmegi, hirm oli meid wallanud.

Siis waarus arst, kes end kõige kiiremini oli kogunud — akna juure ja tõmbas eesriide eest.

Ja väljas — paksus kuldsest udu, mida labistastid kuu kiired hõbedase helgiga — nägin oma ees piiti, mille peale mõteldes mul praegugi weel pulsis seisma jääb.

Umber kaksikümmend, kinni kaksikümmendwiis inimest, mehed ja naised, eurooplased ja pärismaalased, ofalt alasti, ofalt kaitseme määsitud — tantšisid nii pöörsalt ja meelikut tantju, et sellega wõrreldes oli tantšiwate derwišhide wihane mõll ainult lapsemäng.

Nagu wurr keerlesid nad iseenele telje ümber, ifka kiiremini, ifka enam hullustusse sattudes — nii et polnud võimalik taewa poole tõstatud käsi üksteisest eraldada, nagu ei saa eraldada pöörase kiirusega tiirlewa ratta üfiskuid kobaraid.

Ja siis langesid nad raketid maha, nagu ees, hammustasid wihajelt maasse ja kiskusid omale pikki haawu tehasse. Teised kiskusid surnutena, ja kel weel weidi elu see oli — hoigas, kisenas ja mõirgas nagu patune pörgus, seda taga ajawad kõik kuraid.

See hullumeelne waatemäng kestis umbes kümme minutit, siis wajasid kõik osawõtjad üksteise järgi kofku, weeretasid end maas, kusjuures nende näod ebainimlik'udeks muutusid.

Siis tärkas jällegi kohutaw surmawaikus. Meie aga wahtsime üfiskilmi neile kohutawa surma eelpostidelt.

Raua aega ei kõneleud ükski meist sõna. Kohutaw tulewik heitis oma warjud kaugele ette, need mässifid end ümber meie ajude ja halwafid kogu meie tegemuse.

Waimuta, ühtegi mõtet peas, wahtifime kuulwalgesse õõsse, kuini arsti warijewal käel jälle eesriide ette tõmbas ja kähisewal häätel ütles: „Maeruhullustus — sellest olen juba kuulnud.“ Ja osutates kaetud aknale, lifas ta juure: „Kolum päewa, sõbrad! Ka meid ei eralda enam kui kolum päewa sellest saatusest!“

Seilega tahtis ta ütelda, et meie kolme päewa jooksul toa hapniku-tagawara ära tarwitame ning siis sunnitud oleme wabasse õhtu udu fätte minema wõi aga peame toas wiletalt lämbuma.

13

Torm faarel.

Saatlus aga tahtis, et meie isegi neld kolme päewa Ruth Forthergille majas ei saanud wiibida, sest juba järgmisel päewal pidime flit põgenema, ja seda kõige kohutawamatel tingimustel.

Üks meremeeste wanafõna ütleb, et merimees magada seda sügawamini, mida kohutawam on torm, ja see wastab ka teatud määstes tõele, sest isegi siis, kui ma oma madrustele ütlesin, et homme on Wiimnepäew, magafid nad oma neli waba tundi sama rahulikult läbi, kui täitsa tuulewagalgi ajal.

Nii siis juhtus, et maewalt tund aega pärast kohutawat waatemängu, mida weel koos olime wahtinud, Beeter Bligh ja Seth Barker juba wõidu norskafid, nagu tahafid nad aknalaafe wägisi purustada, ja ka wäite Dolly Benn magas täitsa rahulikult. Ainult arst ja mina olime ärkweel.

Arst toimetas oma masinate kallal, sammus ühe juurest teise juure, kirjutas, rehtendas, destilleeris ja tähendas jälle üles, kuna mina tulewiku üle järgi mõtlesin.

Wastu hommikut wõttis uni ka minu üle wõtmust ja siis elasid ma unes üle kõik selle, mida ma olin kannatanud ajasti saadki, mill astusin sellele neetud faarele.

Siis muutus pilt.

Näis äkki, nagu haaraks wäite Ruth Forthergill minu käest kinni ja wiiks minu mere ääre, kus lained mässafid ja kohasid. Ja kui randa jõudfime, sõõstis wälk äkki põruwa müristuse saatel mässulistesse woogudesse, justament meie jalgade ette.

Arkasid unest ja kui hommikulusel aowalgusel oma ümber waatasid, nägin arsti akna ees seiswat ja wälja waatawat.

„Jah“, ütles ta minu poole pöördes, nagu oleks ta minu mõtetest aru saanud, „tuleb torm ja nimelt õige pea“.

„Mis!“ hüüdsin rõõmsalt. „Just nimelt, sellest nägin und ja kuulsin unes koguni kõmawat kõue!“

Arst tõmbas eesriide kõrwale, nii et ma näha wõisin mustade pilwedega kaetud taewast, mis tõesti kuulutas riiklikku äikest ja tormi.

Õht toas oli helge ja rusuw, mis samati kõneles lähenevast pilwewihmast, ja wälja sagedesid pilweloorid ifka enam ja enam, nii et warsti isegi päiksekiired pilwedest ei saanud läbi tungida.

„Kõle kahtlust, tuleb torm“, ütles arst. „Kardan ainult, et tuleb orkaan. See on meie aga igal juhtumisel kasuks, kapten, sest —“

„Torm kihutab selle neetud udu minema“, ütlesin arsti kõne seffa. „Doktor, see teade tegi mu kõhe lünnne aasta wõrra nooremaks!“

Arst noogutas waid pead, nagu see tema wiis oli, siis hakkas ta kaminas tuld tegema.

Kaaslasted puhkafid weel kõik sügawas unes.

Wäite Dolly pomises kogu aeg läbi une äht nime, mis mulle wäga tutaw näis olewat, nagu oleksin seda kord kunagi warem kuulnud.

Olin juba tõesti juba kord kuulnud, sest kui weidi tähepanelitumalt kuulatafin, kuulsin selgelt sõna:

„Kosamunda — munda — munda —“.

Arst tõstas kui korralik toatüdrak ja oli seejuures jutufam, kui senni.

„Jah“, ütles ta, „see torm on meie kasuks. Uneaeg jõuab lõpule ja meie ärkame üles. Kas pole nii, kapten?“

Jõustsin ifka weel oma tugitoolis ja wahtifin arstile terawalt silma, kui wastafin:

„Teil on õigus, doktor. Ja meie ei ärka mitte ainult üles, waid meie arm suurenebki weel — selle rõõwliisalga wõrra, kes merepõhjaft üles tõuseb“.

Arst tegi näo, nagu oleks talle tuletegemine wäga tarwilik, ta ei wastanud kõhe, waid alles pikema mõtlemise järgi:

„Neli ja üks on wiis. Meld on kõigest wiis, ja enam mitte ühte hingegi. Czernyl seewastu on wähemalt kaksfada meest“.

See sündis efinest korda, kus ta minuga weidi otsekohefemalt rääkis. Gile polnud ma temast kuidagi aru wõinud saada, las ta on meie sõber wõi waenlane

Sest et ta meid majasse oli lastnud — ei ütelnud weel ammugi, et ta meie sõber on, sest meid oli neljakest ning oleksime wõinud ka wastu tema tahtmist majasse asuda.

Piljemat sain aga teada, et ta Genrid Forthergilli tuneb, ja kuna ta nüüd teadis, kes

Edmund Czerny tõepoolest on, siis arwan ma, et ta sellega üsnä rahul oli, et tal nüüd saarel terweni neli kindlat sõpra on.

"Kui Teie sellega ütelda tahate, et meiega ühine, siis on see tõepoolest väga rõõmuustav teade", ütlesin ma kõige suurema südamlikkusega "Teie teate, mis põhjusel ma siia tulin ja miks ma siin wiibin. Sõber kui Teie tähendab proua Czernyse suurt warandust. Mida igaüks suudawad wiis inimest sel saarel teha, teeme meie, seda ma wannun, kuid kõige pealt pean Teie oma rõõmu ja tänu awaldama, doktor, et Teie meiega olete ühinenud."

Olin tõesti väga õnnelik ja mu sõnad tulid sügavamast südamepõhjast, kuid arst oli külm, tagasihoidlik mees, kelle juures etendas südame hääl ainult haruldast osa.

Ka nüüd waitis ta kangekaelselt, kuna ta kohwi keetis; kuid kui pruun jook walmis oli ja ta poti tulelt oli wõtnud, astus Duncan Gray minu juure, istus mu tooli selgtoele ja küsis elawalt:

"Kas teate, milline rumalus minu siia on toonud?"

"Wõin umbes arvata. Teie tahtsite teada saada, mis tõtt kogu selles uneaja muinasjutus?"

Arst uacris taha, nagu naeraks ta minu rumaluse üle, siis seletas ta awalikult:

"Mitte mõhugi! Ma ei tee uneajast wäljagi! Tulin ainult siia, et iseennast tutwustada. Pealkiri kogu lool on: "Ren-saar ja ta saladused". Kui New-Yorki tagasi jõuan, siis üteldakse: "See on Duncan Gray, eriteadlane, kes uurib mürkide ja narfootiliste ainete omadust". Siis käib minu juures lõpmatu hull haigeid, sest kõik ajalehed kirjutawad siis minust. Kes tänapäew enefele reklaami ei osta teha, peab nägema surema, kapten! Ja kes tahab haljale oksale jõuda, ei tohi tagasi kõtuda ühegi juhtumuse eest. Ka mina ei tunnud hirmu, kui asusin Edmund Czerny laewa laele."

See oli aus kõne, ja ma hakkasin arstist weelgi enam lugu pidama. Ma ei seganud teda ainfa wahelühudega, kui ta jatkas:

"Mulle tuli abiks õnnelik juhus", ütles ta. "San Franziskos kohtasin ma Czerny kapteni ja see oli väga jutukas pois. Pole aga midagi kardetawam, kui et ollakse jutukas! Kapten uhkustas, et ta le'maissa olla esimene eurooplane, kes elada alaliselt Ren-saarel. Teadsin aga, et see pole õige. Umbes saja aasta eest sattus keegi merehädaline hollandlane, nimega Jakob Hoyt — sellele saarele ja elas siin terweni wiis aastat. Kõik ta kaaslased hukkusid, ainult tema jäi ellu ja tähendas üles, mis siin oli juhtunud. Ta käskiri hoitakse alal Washing-

toni rahwuslikus raamatukogus, ja ma ise olen seda lugenud."

Ta oli seda ütlenud taha, rahuloldawalt, ja wäikse naeratuse saatel, millest näha oli kui suurt rõhku ta oma saladuse peale paneb. Toor-kord ei tunnud ma weel selle asjaolu põhjust, sain aga sellest weel samal päewal teada, nagu see ka mu hilisematest kirjeldustest järgneb ja selgub.

"Ja, nii on lugu," lobises arst edasi. "Edmund Czerny peab mind küll kraed pidi kinni, kuid ma wõin oma kuue seljast lõmmata, ja siis jääb ta pika ninaga maha. Et ta on väga tark ja kawal pois, see on wäljaspool igasugu kahtlust, kuid küllap juba näeme, kes meist kahest pärib wõidupärja. Ja see selgub pea, kapten, väga ruttu! Uneaeg on lõpul, ja wäljas määratjew torm tähendab üldist ärtamist."

Ja nagu tahaks torm omapoolt kiinnitada arsti sõnu, algas ta oma tantsumu uuesti ja seda kohutawama jõuga.

Kahtsin weel nii mõndagi küsida, muu seas ka seda, kuidas ta sellega hakkama oli saanud, et Czerny ta enefega ühes oma saarele wõttis, kuid mul polnud selleks aega, sest kõuemärin ja alalõpmata sõhwiwad wäljud riisusid mu kaaslasi ühe. Peeter Bligh oli esimene, kes püstit kargas ja kõnega siini hõõrudes, küsis, kes kuradi pärast nii waljusti usjele koputawat.

"Wõi on ehk wälk tuppä lõõnud?" nuris ta, koduselt naljatades, kuna ta weel ikka oli unine ja arugi ei wõinud saada, kui lähedalt ta oma naljaga tõde oli riimanud.

Wäljas mässas wihane torm, wälkude tuli kattis taewa punase wärwiga ja kõue kõrgatused olid beaegu wäljakannatamatud.

Üliskute kõnekõrgatuste teraw rakkatus ähwardas meilt kõrwakuulmise riisuda, nii et meie iga minut mõtleme, kas ei kuku katus meie peade kohal kokku.

Kiskustime atna-eesriided kõrwale ja waata-sime wälja aeda. See oli kohutaw waatemäng.

Kasta sabandeb wanad puuhitiqlased kumardusid, nõtkusid ja paindufid kui pilliroog ning murdufid kui pliiatsid — kui torm nende latwadesse haaras ja neid tugewal jõul raputas.

Kordumalt tungis wälk kui hiiglakirwes puudesse ja raius puud pooleks ladwast juureni, nagu oleksid need olnud ainult roogkepikesed.

Weel iialgi elus polnud ma näinud s ä r a s t tormi, kuigi neid üleüldse palju olin näinud!

Wahel, kui tuulispast tormas täie jõuga ja huludes wastu maja, siis oli meil tunne, nagu tõstaks ta meid kõik oma tiibadele ja kannaks ära taewa.

Hirmuga arvasime, et maja tormile vastu ei juuda panna, ja kahjuks oli meil tõeline õigus.

Minult et see aindus warem tõeks pibi muutuma, kui meist seda ükski oleks kartnud.

Waewalt oli wäite Dolly Benn diivanilt üles tõusnud, ja Seth Barler oma filmad ärkwele hõõrunud, kui juba raske wääwliwing tupp tungis ja üht seinu pibi punased tulekeeled üles hakkasid leegitsema.

Ja juba järgmisel filmapilgul lamastime kõik maas ja ma ei tea weel tänapäew mitte, kas oli see hirmus kõuelõma wõi wälgu jõud, mis meid maha oli paisanud.

Kui meie end pooluimaselt ja poolhalwastult jälle jalule olime upitanud, ragises, ragises ja waarus kogu maja meie ümber ning paks, tihe, lämmataw wing tungis kõige wähe-
masi awaustel ja praost meie tupp.

Wäik oli maja tabanud ja selle põlema süüdanud.

Minus päästekoht oli seega: waba õhu käes, kus meid ootas mõrtsukalik udu, mis meid juba kord oli wlinud surmakuristiku serwale ja mille eest olime põgenenud siia majja.

„Sumala pärast, maja põleb!“ hüüdis Seth Barler ja tormas ukse juure, et wälja joosta.

Kuld arst tõrjus ta kõrwale ja kirjendas kogu oma kopsude jõuga, sest ümberringi walit-
ses põrgumüra:

„Tagasi! Mina lähen ees! Minult minu järel ruttu!“

Ta surus oma mantli kindlasti vastu juud ja nina, meie tegime ta eeskuju järgi ja sellega lahkusime majast.

Pika hoone terwe läänepoolne tihb seis-
s üleni leekides ja walgustas aeda nii intensiiv-
selt, nagu oleks seal põlenud kümmetuhat lampi.

Ortaan paiskas meile suitsu ja leele vastu filmi, ja pikad tulekeeled niipisid ahnelt meie poole, nagu tahaksid nad meid oma wõimusesse kiskuda, kõrwetades meie habemeid ja juukseid.

Olime hullumeelsete sarnased, kõik wiis!

Üks kirus, teine palmetas, kolmas kirjistas hambaid, kuid mõistuse juures polnud ükski, sama wähe kui ükski meist teadis, kuhu peak-
sime minema.

Jooksimine ainult pimest edasi, et jõuda ee-
male põlema maja juurest.

Mis meiega oleks sündinud, kui meie nii s-
hitta meisa sissimasje oleksime tunginud, ei tea ma weel tänapäew, kuid õnneks wõttis meie

üle wõimust wõimused ja kui meie lõõtsutades punde alla maha luskusime, ärkasime meie ka jälle teadwusele. Hakkasime kaaluma, mis peak-
sime tegema ja kuhu minema.

„Nanda!“ lärmitseis Beeter Bligh, kes oli oma hirmus hullumeelsele wäga sarnane; pean ütlemä, ma polnud teda weel warem nii hirmununa näinud. „Wiige mind mere ääre, muidu olen peagi surnud!“

Seepeale wastas Seth Barler weelgi hirm-
sama kirjaga: „Kui tahame elada, siis wõime seda ainult ülewäl mägedes. Vähme üles, sest siin all hukkume kindlasti.“

Wäike Dolly Benn kirjutas: „Herra, ma ei suuda enam jooksta. Olen wõsinud ja ei jõua enam jalgagi tõsta. Urge minu pärast muretsege, herra!“

Mina ei osanud mirraisugust nõu anda, sest ma ei suutnud enam o-
mugi liigutada: jätin kõik arsti hooleks.

Kui see nõu ei teadnud, siis olime kõik kadunud, seda ma tundsin.

„Tean üht teed!“ hüüdis arst, „ja wõin teda ka Teile näidata, kui sellega nõus olete.“

„Ja miks et peaks meie sellega nõus o-
lema?“ küüsin kiirelt. „Miks, doktor?“

„Kuna,“ wastas arst, „kuna see tee wiib —
— Edmund Czerny majasse.“

14.

Poliüüpide koobas.

Olime wist umbes weerandtunni kaugusel rannast ja umbes kolmsada sammu eemal ka-
nide-tiigist, kus meie esimesel õõl peaaegu olek-
sime hukkunud.

Torm oli küll weidi õhku puhastanud, kuid aminugi weel mitte loodetud määralt.

See oli igatahes tuul, kuid kuuw, palaw tuul, mis mõjus enimini lämmastawalt, kui karastawalt; ka polnud ta ubu laiati ajanud, waid ainult teatud kohtadesse kogunud, kus ta nüüd sirtjates tompudes üles ja alla hõljus.

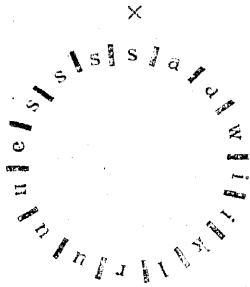
Nii wõisime meie wahel awara pilgu heita metsast oru peale, kuid juba järgmisel minutil, kui tuul ubu jälle meie poole paiskas — ei näinud meie isegi oma naabri nägu.

Mulle näis, nagu mängiks meiega saar —
kui kas hiirega.

(Järgneb).

Hindmõistatus

Nr. 5 (47).

Kuidas võib kõrwal joonistud ringkujulises mõistatuses, kus 16 tähte, 8 sõna seada nii, et iga sõna viimane pool annab järgmise sõna esimese poole. Esimene sõna hakkab punktiga märgitud S-st peale, kuna viimase sõna viimane täht lõpab esimese sõna tähe S peale?

Otsitawate sõnade tähendus oleks järgmised:

1) Üks koduma puu. 2) Üks kaubanduses pruugitaw paber. 3) Üks tähtis joogiaine. 4) Üks kodumaa metsloom. 5) Sõna, mida asja kohta öeldakse, kui ta meeldib. 6) Mis on igal kristlasel? 7) Üks № kümne seast. 8) Rõomaja elajas, asub igal maal.

Lahendused tulewad saata „Romaani“ talitusele, Tallinn, Määriwahe tän. 10 (ilma väljalõigatawa lehetä). Lahendajale nimed awaldatakse „Romaan“ № 3.

Õigete lahenduste saatjate wahel loositakse välja: 1) Oskar Luts'ile „Andrese elukäik“; 2) Ferenc Molnár'i „Pät-tänawa poisid“; 3) 1 ande Ed. Wilde kogutud teostest.

„Romaani“ talitus.

Hindmõistatuse lahendus

Nr. 2 (44)

on järgmine: Mehel oli üks silm; puu otsas oli kaks õuna; õun kukkus maha ja õun jäi puu otsa.

Õigeid seletusi saatsid:

Tallinnast: Artur Allun, H. Adamowitsch, Johannes Emmets, Erich Hiob, Lolo Juuse, Leena Jürgenson, Theodor Koort, Jaanus Raik, A. Putnik, Edgar Kilp, O. Kikajon, Eduard Lagendoff, Senda Lepmann, O. Luiga, I. Lepson, I. Laas, Ferdinand Malkow, Alfred Nieberg, E. Nõmmik, A. Reindorf, Espe Ranto, Alfred Rubin, K. Saarepera, A. Tomberg, L. Tõnisberg, Hilda Tiitum, R. Tamküll, Erich Telliskiwi, Alice Tänaawa, Hilda Utter, Siegfried Woormees, A. Wakmann.

Tartust: Elmar Herbst, Paul Jänes, Helmi Klaos, Robert Keres, L. Nielen-der, Eduard Pedajas, Eugen Reinmann, Artemi Soll.

Wiljandist: Arnold Sepp, Hans Soosaar. **Pärnust:** Põldsam, Walter Roots. **Baltiskist:** W. Janberg, **Haapsalust:** Wiktor Kimberg, **Wõrust:** O. Kiisk, **Loodist:** August Allik, **Wändrast:** Adoli Bergmann, O. Wahter, **Türi-Allikult:** Arwid Haos, M. Sepp, **Aserist:** Oskar Iltipe, **Rakwerest:** Fritsy Rask, **Koselt:** Gustaw Lindwest, **Elwast:** Epy Mika, Johannes Teder, **Märjamaalt:** E. Uusmann, **Kolgast:** Jakob Wilippus, **Ktiisalt:** F. Wahtrik, **18 wäljabatarei:** Anton Polikarpus, **Jõgewalt:** Wana.

Neist wõitsid järgmised lahendjad igauks 1 ande Ed. Wilde kogutud teostest: 1) **A. Putnik**, Tallinnas, Girgensoo tän. 7 krt. 18; 1) **Gustaw Lindwest**, Kosel; 3) **Eugen Reimann**, Tartus, Wabaduse tänaw nr. 13 krt. 2.

„Romaani“ talitus.

1 60

Riidekauba tarvitajaid rahuldab suure walikuga, hea kaubaga ja õiglaste hindadega

Helsingi riidekauplus

TALLINNAS, W. Karja tänav 7/24, Kõnetr. 12-09.

SUURES WALIKUS: Inglis-, Soome- ja kodumaa wabrikute riided. Willased kleidi-, mantli- ja kostüümiriided. Pesu-, linased-, mööbli-, madratsi- ja põrandariided. Seinawaibad, kardinad, wooditekid, suured rätikud, laudlinad, wahariie jne. jne.

Äri laiendatud ruumide ja täiendatud senini puudunud kaupadega.

„Romaan'i“ tellimishinnad 1924 aasta peale

on järgmised:

Aasta peale	(24 Nr.)	M. 750.—
½ aastat	(12 Nr.)	M. 400.—
¼ „	(6 Nr.)	M. 225.—
kuu peale	(2 Nr.)	M. 80.—
Üksiknumber		M. 40.—

Tellimisi võtavad vastu ilma iga lisamaksuta kõik postkontorid, „Romaani“ esitused ja talitus:

Müürivahe tän. 16, uks B. (Laenu Panga majas) Tallinn.

Wäljaandja: Kirjastus - osühisus „ARENG“

Elukoha muutmise pärast postiga tagasi tulnud „Romaan'i“ nr. nr.:

H-ra Joh. Lääne, Tallinn, Romaan nr. 23/24.

„ Saag „ „ nr. 23/24.

Need numbrid saadetakse adressaadile uue adressi ülesandmisel.

„Romaani“ talitus.